

BILAG VI

OVERSIGT OVER DE NATIONALE RETTERS ANVENDELSE AF FÆLLESSKABSRETEN

1. ANVENDELSE AF ARTIKEL 234 EF ¹

De Europæiske Fællesskabers Domstol (herefter "Domstolen") fik i 2001 forelagt 237 præjudicielle spørgsmål, der i medfør artikel 234 EF blev stillet af nationale retter, som havde vanskeligheder med at fortolke fællesskabsretten, eller som var i tvivl om en EF-retsakts gyldighed.

Hele teksten til de præjudicielle spørgsmål offentliggøres i *De Europæiske Fællesskabers Tidende*, efterhånden som spørgsmålene registreres på Domstolens Justitskontor. Nedenstående skema viser udviklingen i de seneste 11 år i antallet af spørgsmål pr. medlemsstat².

---

¹ Kommissionen vil følge Domstolens praksis og anvende følgende fremgangsmåde for angivelse af artiklerne i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab. Når der henvises til en artikel i denne traktat, således som den var gældende før Amsterdam-traktatens ikrafttræden den 1. maj 1999, anføres foran artikelnummeret "EF-traktatens". Når der derimod henvises til en artikel i denne traktat, således som den er gældende efter Amsterdam-traktatens ikrafttræden den 1. maj 1999, anføres umiddelbart efter artikelnummeret bogstaverne "EF".

² Beretningerne vedrørende årene 1996-1999 er offentliggjort i henholdsvis EFT C 332 af 3.11.1997, s. 198, EFT C 250 af 10.8.1998, s. 195, EFT C 354 af 7.12.1999, s. 182, og EFT C 192 af 30.1.2001, s. 192. Beretningen vedrørende 2000 findes på Kommissionens websted (http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/droit_com/index_da.htm).

2. UDVIKLING I ANTALLET AF PRÆJUDICIELLE SPØRGSMÅL PR. MEDLEMSSTAT

	År										
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Belgien	17	16	22	19	14	30	19	12	13	15	10
Danmark	2	3	7	4	8	4	7	7	3	3	5
Tyskland	50	62	57	44	51	66	46	49	49	47	53
Grækenland	2	1	5	-	10	4	2	5	3	3	4
Spanien	4	5	7	13	10	6	9	55	4	5	4
Frankrig	24	15	22	36	43	24	10	16	17	12	15
Irland	1	-	1	2	3	-	1	3	2	2	1
Italien	18	22	24	46	58	70	50	39	43	50	40
Luxembourg	2	1	1	1	2	2	3	2	4	-	2
Nederlandene	17	18	43	13	19	10	24	21	23	12	14
Østrig					2	6	35	16	56	31	57
Portugal	3	1	3	1	5	6	2	7	7	8	4
Finland					-	3	6	2	4	5	3
Sverige					6	4	7	6	5	4	4
Det Forenede Kongerige	13	15	12	24	20	21	18	24	22	26	21
Benelux	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
I alt	186	162	204	203	251	256	239	264	255	224	237

Efter en stigning forårsaget af udvidelsen i 1995 er antallet af forelæggelsessager nu forholdsvis stabilt. Retterne i samtlige medlemsstater har forelagt Domstolen spørgsmål. De 237 sager udgjorde 47% af de i alt 504 sager, der blev indbragt for Domstolen i 2001. Nedenstående skema viser antallet af spørgsmål fra de øverste nationale retsinstanser med angivelse af navnene på de retsinstanser, der har forelagt spørgsmålene.

Antallet og oprindelsen af de præjudicielle spørgsmål, der i 2001 blev forelagt Domstolen af de øverste retsinstanser i de enkelte medlemsstater

Belgien	-	-
Danmark	-	-
Tyskland	Bundesgerichtshof	7
	Bundesverwaltungsgericht	1
	<i>Bundesfinanzhof</i>	9
	Bundessozialgericht	3
Grækenland	Areios Pagos	1
	Symvoulío Epikrateias	1
Spanien	Tribunal Supremo	2
Frankrig	Cour de cassation	2
	Conseil d'État	3
Irland	-	-
Italien	Corte suprema di cassazione	7
	Consiglio di Stato	5
Luxembourg	-	-
Nederlandene	Raad van State	1
	Hoge Raad	8
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	1
Østrig	Oberster Gerichtshof	9
	Bundesvergabeamt	8
	Verwaltungsgerichtshof	9
	Verfassungsgerichtshof	1
Portugal	Supremo Tribunal Administrativo	1
Finland	Korkein Hallinto-oikeus/Högsta förvaltningsdomstolen	2
Sverige	Regeringsrätten	2
Det Forenede Kongerige	House of Lords	3
	Court of Appeal	7

3. VÆSENTLIGE AFGØRELSER TRUFFET AF DE NATIONALE RETTER OG DEN EUROPÆISKE MÆNNESKERETTIGHEDSDOMSTOL

3.1. Indledning

Nedenstående gennemgang viser den udvikling, der er sket i de nationale retters anvendelse af fællesskabsretten. Gennemgangen begrænser sig ikke til afgørelser truffet af de øverste retsinstanter, idet førstinstansretterne i de enkelte medlemsstater tilskyndes til som ordinære retter at anvende fællesskabsrettens relevante bestemmelser.

Til brug for denne beretning har Kommissionen igen kunnet bruge den analyse, der er foretaget af Domstolens Forsknings- og Dokumentationsafdeling samt Edb-afdeling. Det er dog Kommissionen, der fremlægger denne beretning. Til orientering skal det anføres, at Domstolens Forsknings- og Dokumentationsafdeling årligt får kendskab til ca. 1 200 afgørelser vedrørende fællesskabsretten.

3.2. Undersøgelsesernes genstand

De undersøgelser, der er foretaget, vedrører afgørelser, der blev truffet – eller offentliggjort for første gang – i 1999, og bygger på følgende spørgsmål:

- a. i. Har en ret, hvis afgørelser ikke kan ankes, undladt at forelægge et præjudicielt spørgsmål i en sag, der rejser et spørgsmål om fortolkning af en bestemmelse i fællesskabsretten, der ikke er fuldstændig klar?
- ii. Er der andre afgørelser vedrørende præjudicielle spørgsmål, der bør nævnes?
- b. Har en ret – i strid med den regel, der er nævnt i *Foto-Frost*-dommen³ - fastslået, at en retsakt fra en EF-institution er ugyldig?
- c. Er der truffet interessante afgørelser i medfør af *Francovich*-, *Factortame*- og *Brasserie du Pêcheur*-dommene?
- d. Er der afgørelser, der især har fanget opmærksomheden, fordi de kan tjene som eksempel eller er “oprørske”?

---

³ Domstolens dom af 22.10.1987, sag 314/85, *Foto-Frost*, Sml. s. 4199.

Første spørgsmål

I **Tyskland** har Bundesverfassungsgericht⁴ annulleret en afgørelse truffet af Bundesverwaltungsgericht om tilsidesættelse af det forfatningsmæssige princip, at ingen kan undrages sit værning efter loven (§ 101, stk. 1, andet punktum, i Grundgesetz), med den begrundelse, at Bundesverwaltungsgericht ikke havde forelagt Domstolen den pågældende sag til præjudiciel afgørelse.

Bundesverfassungsgericht havde fået forelagt en forfatningssag anlagt af en godkendt kvindelig læge, der ønskede arbejdstilladelse som sygesikringslæge i Hamburg, men som af lægeforeningen i byen Hamburg var blevet nægtet ret til at kalde sig "alment praktiserende læge", fordi hun ikke havde arbejdet fuldtids i seks måneder hos en sygesikringslæge. I Hamburg er direktiv 86/457 om en særlig uddannelse til alment praktiserende læge⁵ og direktiv 93/16 om fremme af den frie bevægelighed for læger og gensidig anerkendelse af deres eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser⁶ nemlig blev gennemført på en sådan måde, at byen Hamburg siden 1990 har krævet, at den pågældende har arbejdet fuldtids i mindst seks måneder på godkendte klinikker efterfulgt af seks måneder på fuld tid hos en alment praktiserende læge, der er godkendt som sygesikringslæge, eller hos læger, der kan sidestilles hermed. Men sagsøgeren, som opfyldte den første betingelse, havde arbejdet i ét år hos en alment praktiserende læge, der var godkendt som sygesikringslæge, men kun på deltid.

Sagsøgeren fik hverken medhold i første instans eller i appelsagen. Sagsøgeren tabte herefter genoptagelsessagen for Bundesverwaltungsgericht⁷. Bundesverwaltungsgericht støttede sin afgørelse på ufravigelige fællesskabsretlige krav om et praktikophold hos en alment praktiserende læge på mindst seks måneder på fuld tid, et krav, som sagsøgeren angiveligt ikke havde opfyldt. Ganske vist havde Domstolen endnu ikke taget stilling til, om sådanne krav var i strid med forbuddet mod indirekte forskelsbehandling på grund af køn. Men selv om det forbud mod indirekte forskelsbehandling, der er bekræftet ved direktiv 76/207 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder⁸,

---

⁴ Bundesverfassungsgericht, kendelse af 9.01.2001, 1 BvR 1036/99, Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 2001, 350 (=Europäische Grundrechte 2001, 150-153; Neue Juristische Wochenschrift 2001, 1267; Wertpapier-Mitteilungen 2001, 749; Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 2001, 255; Deutsches Verwaltungsblatt 2001, 720; Die öffentliche Verwaltung 2001, 379; Juristen-Zeitung 2001, 923; Versicherungsrecht 2001, 1179).

⁵ Rådets direktiv 86/457/EØF af 15.09.1986 om en særlig uddannelse til alment praktiserende læge, EFT L 267, s. 26.

⁶ Rådets direktiv 93/16/EØF af 5.04.1993 om fremme af den frie bevægelighed for læger og gensidig anerkendelse af deres eksamensbeviser, certifikater og andre kvalifikationsbeviser, EFT L 165, s. 1.

⁷ Bundesverwaltungsgericht, dom af 18.02.1999, 3 C 10/98, Entscheidungen des Bundesverwaltungsgerichts 108, 289.

⁸ Rådets direktiv 76/207/EØF af 9.02.1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår, EFT L 39, s. 40.

fandt anvendelse i dette tilfælde, var der ifølge Bundesverwaltungsgericht ikke anledning til at forelægge Domstolen noget præjudicielt spørgsmål. Det fremgår nemlig klart og utvetydigt af fællesskabsretten (direktiv 86/457 og 93/16), at uddannelsen til alment praktiserende læge skal omfatte praktikperioder på fuld tid. Ifølge Bundesverwaltungsgericht har disse direktiver i medfør af de almindelige specialitets- og prioritetsprincipper forrang for 1976-direktivet om ligebehandling. Ifølge Bundesverwaltungsgericht tilsidesætter de fællesskabsretlige bestemmelser hverken retsstatsprincipperne eller beskyttelsen af borgernes grundlæggende rettigheder.

Bundesverfassungsgericht gav sagsøgeren medhold i forfatningssagen under henvisning til sin faste praksis⁹, som fastslår, dels at Domstolen er et værneting efter loven i henhold til § 101, stk. 1, andet punktum, i Grundgesetz, dels at der sker unddragelse af værnetinget efter loven, når en national ret ikke opfylder sin forpligtelse til at forelægge Domstolen et spørgsmål til præjudiciel afgørelse. Ifølge Bundesverfassungsgericht er der således bl.a. tale om manglende opfyldelse af pligten til at forelægge et præjudicielt spørgsmål, når en ret i sidste instans tilsidesætter sin forpligtelse hertil. Det samme gælder, når Domstolen endnu ikke har fastlagt nogen praksis vedrørende det fællesskabsretlige spørgsmål, der kan være bestemmende for sagens udfald, eller hvis den eksisterende praksis ikke giver noget fuldstændigt svar på dette spørgsmål. § 101, stk. 1, andet punktum, i Grundgesetz er tilsidesat, når den kompetente ret i sidste instans overskrider den skønsbeføjelse, der er tillagt den i sådanne sager, i en uacceptabel grad. I øvrigt kan Bundesverfassungsgericht ikke udøve sin kontrol ud fra disse kriterier, medmindre den med en tilstrækkelig grad af sikkerhed kender grundene til, at den ret, der i sidste instans har taget stilling til realiteten i sagen, har undladt at forelægge Domstolen spørgsmålet til præjudiciel afgørelse. Ud fra disse kriterier statuerede Bundesverfassungsgericht, at Bundesverwaltungsgericht i den pågældende sag som sidsteinstansret havde tilsidesat sin forpligtelse til at forelægge sagen for Domstolen i uacceptabel grad.

På den ene side fandt Bundesverfassungsgericht, at Bundesverwaltungsgericht havde besvaret sit eget spørgsmål om konflikten mellem direktiver på en måde, der var uantagelig fra et fællesskabsretligt synspunkt. Bundesverwaltungsgericht havde nemlig taget stilling til konflikten mellem dels direktiv 76/207, dels direktiv 86/457 og 93/16 uden hensyntagen til Domstolens praksis og fællesskabsretten, men alene ud fra nationalretlige kriterier. Bundesverwaltungsgericht havde ikke henvist til nogen afgørelse fra Domstolen vedrørende problemet om konflikterne mellem direktiver, selv om der faktisk findes en retspraksis på dette område. Bundesverwaltungsgericht havde endvidere ikke angivet, ud fra hvilken fællesskabsretlig bestemmelse den konkluderede, at den havde ret til selv at tage stilling til konflikten mellem direktiver på grundlag af principper hentet i tysk lovgivning (prioritets- og specialitetsprincipperne). Endelig havde Bundesverwaltungsgericht ej heller anført grunde, der ville give Bundesverfassungsgericht mulighed for at udøve kontrol i henhold til § 101, stk. 1, andet

---

⁹ Jf. f.eks. Bundesverfassungsgerichts kendelse af 5.08.1998, 1 BvR 264/98, Der Betrieb 1998, 1919 (= Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 1998, 1728; Arbeit und Recht 1998, 465; Versicherungsrecht 1998, 1399; Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht 1998, 728; Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht 1998, 1245), citeret i den XVI årsberetning om kontrollen med anvendelsen af fællesskabsretten.

punktum, i Grundgesetz. Ifølge Bundesverfassungsgericht forholder det sig normalt således, at en ret, der ikke sætter sig tilstrækkelig ind i fællesskabsretten, overser, hvornår det er obligatorisk at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål.

På den anden side havde Bundesverwaltungsgericht ifølge Bundesverfassungsgericht tillige tilsidesat sin forpligtelse til at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål og overtrådt § 101, stk. 1, andet punktum, i Grundgesetz ved at se bort fra, at princippet om ligebehandling af mænd og kvinder er et af de grundlæggende, ikke-skriftlige, fællesskabsretlige principper, der anerkendes af Domstolen. Bundesverfassungsgericht præciserede i denne forbindelse, at princippet om ligebehandling af mænd og kvinder samt forbuddet mod enhver direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af køn, der kan udledes af ligebehandlingsprincippet, er en del af de grundlæggende generelle principper i fællesskabsretten, som Domstolen har udviklet, og som det er obligatorisk at lægge til grund ved undersøgelsen af gyldigheden af fællesskabsinstitutionernes adfærd. Beskyttelsen af sagsøgerens grundlæggende rettigheder ville i dette tilfælde være ikke-eksisterende, såfremt Bundesverfassungsgericht på grund af manglende kompetence ikke kunne foretage en realitetsbehandling af spørgsmål om grundlæggende rettigheder, og såfremt Domstolen, fordi den ikke havde fået sagen forelagt til præjudiciel afgørelse, ikke kunne kontrollere, at den afledte fællesskabsret opfyldte Fællesskabets garantier for de grundlæggende rettigheder.

Ligeledes i Tyskland fandt Bundesverfassungsgericht¹⁰ ikke, at den var forpligtet til at forelægge Domstolen en sag om et forbud mod det nationaldemokratiske parti (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands*; herefter "NPD"), der var begrundet i partiets forfatningsstridige karakter, til præjudiciel afgørelse. I denne sag havde NPD rejst spørgsmålet, om fællesskabsretten er til hinder for, at en medlemsstat forbyder et politisk parti, der deltager ikke alene i nationale valg, men også i valgene til Europa-Parlamentet. Bundesverfassungsgericht fandt i sin kendelse, at for så vidt bestemmelserne om politiske partier ikke henhører under De Europæiske Fællesskabers Kompetence, var der ikke anledning til i henhold til artikel 234, stk. 1, litra a), EF, at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål om fortolkning af traktaten. For det første påpegede Bundesverfassungsgericht til støtte for sin konklusion, at artikel 191 EF, der vedrører de politiske partiers rolle i Unionen, ikke angiver, under hvilke betingelser et politisk parti kan forbydes af en medlemsstat. For det andet bemærkede Bundesverfassungsgericht, at det klart fremgår af artikel 190 EF og artikel 7, stk. 2, i akten af 20. september 1976 om almindelige direkte valg af repræsentanterne i Forsamlingen¹¹, at bestemmelserne om og afholdelsen af valgene til Europa-Parlamentet henhører under medlemsstaternes kompetence, og at et mandat i Europa-Parlamentet endvidere ifølge aktens artikel 12, stk. 2, kan blive ledigt som følge af en medlemsstats nationale bestemmelser, herunder bestemmelser om forbud mod en parlamentarikers parti som følge af, at partiet er i strid med medlemsstatens forfatning. Endelig fastslog Bundesverfassungsgericht under henvisning til artikel 51 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende

---

¹⁰ Bundesverfassungsgericht, kendelse af 22.11.2001, 2 BvB 1/01, 2 BvB 2/01, 2 BvB 3/01, offentliggjort på Bundesverfassungsgerichts websted: <http://www.bverfg.de>

¹¹ Akt om almindelige direkte valg af repræsentanterne i Forsamlingen, EFT 1976 L 78, s. 5.

rettigheder¹², at anvendelse af de almindelige fællesskabsretlige principper som f.eks. retsstatsprincippet, demokratiprincippet og princippet om beskyttelse af de grundlæggende rettigheder forudsætter, at Fællesskabet og medlemsstaterne anvender princippet som led i deres gennemførelse af fællesskabsretten.

Ud fra den betragtning, at akten om almindelige direkte valg af repræsentanterne i Forsamlingen ikke er en akt, der er vedtaget af fællesskabsinstitutionerne med hjemmel i traktaten, men derimod, som fastslået af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i dommen af 18. februar 1999 i sagen *Matthews mod Det Forende Kongerige*¹³, må betegnes som en folkeretlig aftale indgået som led i anvendelsen af traktaten, fandt Bundesverfassungsgericht det ikke nødvendigt at forelægge sagen for Domstolen i henhold til artikel 234, stk. 1, litra b), EF. Ifølge Bundesverfassungsgericht kunne en sådan forelæggelse ej heller støttes på artikel 68, stk. 1, EF, da der i denne sag ikke var tale om personers frie bevægelighed i henhold til artikel 61 ff. EF. Da det af de tyske myndigheder nedlagte forbud mod NPD endelig ikke var en retsakt udstedt af Det Europæiske Råd eller af fællesskabsinstitutionerne, afviste Bundesverfassungsgericht ligeledes forelæggelsesansøgningen under henvisning til artikel 46, litra d), EU, sammenholdt med artikel 234 EF.

I **Belgien** fandt Cour d'arbitrage¹⁴ i sin dom af 21. december 2000 sig ikke forpligtet til at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål vedrørende artikel 50a i lov af 14. juli 1994 om lovpligtig syge- og invaliditetsforsikring, som ændret ved artikel 121 i lov af 25. januar 1999. I den pågældende artikel fastsættes de maksimumhonorarer, læger kan forlange for lægeydelser præsteret på hospitaler. Flere læger havde krævet annullation af artikel 121 og artikel 122, stk. 2, i ovennævnte lov af 25. januar 1999, hvorved den omtvistede artikel 50a var blevet indført i lovgivningen. Sagsøgerne anmodede bl.a. Cour d'arbitrage om gennem et præjudicielt spørgsmål til Domstolen at få oplyst, om artikel 3, litra g), og artikel 4, 10 og 81 EF skal fortolkes således, at de er til hinder for en national bestemmelse om maksimumhonorarer for lægeydelser præsteret på hospitaler. Cour d'arbitrage fandt ikke, at man blot ved at påberåbe sig særlige fællesskabsretlige bestemmelser sammenholdt med forfatningens artikel 10 og 11 kunne opnå retslig garanti for bestemmelseernes overholdelse, og fastslog derfor, at den ved at statuere, at enhver tilsidesættelse af fællesskabsretten indebærer en tilsidesættelse af ligestillingsprincippet, ville overskride sin kompetence. Cour d'arbitrage tilføjede, at den kun kunne tage hensyn til fællesskabsretten under udøvelsen af sin kontrol, når en tilsidesættelse af fællesskabsretten kan få følger for en bestemt personkategori, og såfremt det angives, hvilken uberettiget forskelsbehandling der er tale om, og hvilken anden personkategori der diskrimineres imod. Endelig fandt Cour d'arbitrage ikke, at sagsøgerne havde fremlagt disse oplysninger, og konkluderede derfor, at den ikke havde anledning til at gennemgå anbringenderne om tilsidesættelse af forfatningens artikel 10 og 11

---

¹² Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, EFT 2000 C 364, s. 1.

¹³ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, *Matthews mod Det Forende Kongerige*, Revue trimestrielle de droit européen 1999, s. 793-805.

¹⁴ Cour d'arbitrage, dom nr. 136/2000 af 21.12.2000, Cour d'arbitrage, arrêts 2000, s. 1797-1832, som også findes på Cour d'arbitrage's websted: <http://www.arbitrage.be>

sammenholdt med Fællesskabets konkurrencebestemmelser eller forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål herom.

Ligeledes i Belgien afslog præsidenten for Tribunal civil de Liège¹⁵ ved dom af 22. september 2000 den anmodning om forelæggelse til præjudiciel afgørelse, han havde modtaget i en tvist mellem det amerikanske selskab Microsoft Corporation og det belgiske selskab Microsoft S.P.R.L. på den ene side og belgiske softwaredistributører på den anden side. De sagsøgende selskaber havde under henvisning til artikel 87 i lov af 30. juni 1994 om retlig beskyttelse af edb-programmer nedlagt påstand om, at det blev forbudt sagsøgte at distribuere kopier af visse edb-programmer, der var udviklet af Microsoft, til tredjemand. Sagsøgte havde på deres side anmodet om, at en række præjudicielle spørgsmål om, hvorvidt der forelå misbrug af en dominerende stilling i henhold til artikel 82 EF, blev forelagt Domstolen. Tribunal civil afslog denne anmodning med den begrundelse, at ophavsretten har til formål at skabe et monopol, og at lovgivningen på dette område netop har til formål at beskytte den eksklusivitet, som ophavsretten sikrer indehaveren deraf. Tribunal civil var i øvrigt usikker på, om det var muligt at forelægge Domstolen et spørgsmål til præjudiciel afgørelse "som en hastesag", hvilket har særlig betydning i forbindelse med beskyttelse af ophavsretten, som pr. definition kræver en forholdsvis hurtig sagsbehandling.

Stadig i Belgien har Rechtbank van koophandel Antwerpen¹⁶ behandlet en sag om indbetaling af et særligt bidrag til ophugningsfonden i henhold til artikel 8, stk. 1, litra a), i Rådets forordning nr. 1101/89 af 27. april 1989 om strukturel sanering inden for indlandsskibsfarten¹⁷. Det belgiske selskab Wiljo havde til Kommissionen indgivet ansøgning om fritagelse fra ovennævnte bidrag med den begrundelse, at dets fartøj var et specialiseret fartøj, der var omfattet af en fritagelse i henhold til forordningens artikel 8, stk. 3, litra c). Denne anmodning om fritagelse var blevet afslået, og Domstolen havde fået forelagt et præjudicielt spørgsmål om gyldigheden af dette afslag. Domstolen havde statueret¹⁸ at en national ret er bundet af en beslutning, som Kommissionen har rettet til ejeren af et fartøj, og hvorefter fartøjet ikke er et specialiseret fartøj, der falder ind under en fritagelse for at indbetale et særligt bidrag til ophugningsfonden i henhold til ovennævnte forordnings artikel 8, stk. 3, litra c), når fartøjets ejer har anlagt sag ved retten til prøvelse af de nationale myndigheders gennemførelse af kommissionsbeslutningen og til støtte for sin påstand bestrider beslutningens lovlighed, og når fartøjsejeren ikke inden for den gældende frist har anlagt sag med påstand om annullation af beslutningen i medfør af artikel 230, stk. 4, EF. Under henvisning til denne dom dømte Rechtbank van koophandel selskabet Wiljo til at indbetale ovennævnte bidrag til den belgiske stat. Den belgiske ret fandt det ikke fornødent at forelægge Domstolen et nyt præjudicielt spørgsmål om, hvorvidt der eksisterer et almindeligt retsprincip,

---

¹⁵ Tribunal civil de Liège (præsidenten), 22.09.2000, Jurisprudence de Liège, Mons, Bruxelles, 2001/5, s. 214-216.

¹⁶ Rechtbank van koophandel Antwerpen, 5de kamer, afgørelse af 2.11.2000, A.R. 95/06314, Rép. 197/14, NV Wiljo / Belgische Staat (Minister van Verkeer en Infrastructuur).

¹⁷ EFT L 116, s. 25.

¹⁸ Dom af 30.01.1997, sag C-178/95, *Wiljo NV*, Sml. I, s. 0585.

hvorefter en individuel bebyrdende retsakt, som er fremsendt skriftligt, i henhold til Europarådets resolution nr. (77)31, artikel V, og lovgivningen i en lang række medlemsstater, klart skal angive klagemulighederne samt fristen for indgivelsen af disse klager. Rechtbank fandt nemlig, at et svar på dette spørgsmål ikke ville kaste yderligere lys over den pågældende sag, og at selskabet Wiljo burde have anlagt sag mod Kommissionen og ikke mod den belgiske stat, idet sidstnævnte i denne sag alene har gennemført fællesskabsbestemmelserne på nationalt plan og er bundet af Kommissionens beslutninger.

I **Spanien** har Tribunal Supremo ikke fundet det nødvendigt at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål i en sag vedrørende artikel 12 i Kommissionens forordning (EØF) nr. 1984/83 af 22. juni 1983 om anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 3, på kategorier af eksklusiv købsaftaler (EFT L 173, s. 5), og især vedrørende denne bestemmelses anvendelse på servicestationer. Trods en skrivelse fra Europa-Kommissionen indeholdende en kritik af førsteinstansrettens fortolkning gav Tribunal Supremo ikke sagsøgeren medhold i kassationssagen, idet den forkastede Kommissionens stillingtagen med den begrundelse, at denne tidsmæssigt lå efter såvel tvisten som indgåelsen af den pågældende kontrakt¹⁹.

Efter at have fået forelagt en sag om gennemførelsen af direktiv 80/987 om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens²⁰ fandt Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha²¹ det ikke nødvendigt at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål herom. I den pågældende sag var den spanske ret i tvivl om, hvorvidt den nationale lovgivnings krav om, at lønmodtagernes tilgodehavender (*salarios de tramitación*) skulle være retsligt anerkendte, for at der kunne gøres subsidiært ansvar gældende over for løngarantiinstitutionen, var i overensstemmelse med direktivet. Tribunal Superior, som bemærkede, at den allerede havde forelagt Domstolen et præjudicielt spørgsmål om gennemførelsen af direktivet²², og endvidere fremhævede, at der ikke fandtes nogen særlig mekanisme, der gjorde det muligt at udsætte sagen, indtil dette tvivlsspørgsmål var løst, fandt det uden mening at forelægge et nyt præjudicielt spørgsmål om samme emne og besluttede at afgøre tvisten ud fra en fortolkning af den nationale lovgivning, der var baseret på fællesskabsbestemmelserne, hvilket ifølge Tribunal Superior også var den løsning, der bedst kunne sikre en hurtig sagsbehandling i overensstemmelse med artikel 24 i den spanske forfatning²³.

---

¹⁹ Tribunal Supremo, Sala de la Civil, 15.03.2001, Gabai Oil S.A. v. Petronor, recurso de casación.

²⁰ Rådets direktiv 80/987/EØF, af 20.10.1980 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens, EFT L 283, s. 23.

²¹ Dom afsagt den 24.04.2001 af Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha, Jesús Rentero Jover v. Fondo de Garantía Salarial, Base de datos Aranzadi, Repertorio de Jurisprudencia social AS 2001/998.

²² Kendelse afsagt den 27.10.2000 af Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha, sag C-442/00, der verserer for Domstolen.

²³ Tribunal Superior fandt i øvrigt ikke, at de direktivbestemmelser, der fandt anvendelse i den pågældende sag, havde direkte virkning, idet de ikke som krævet var klare, nøjagtige og ubetingede.

I **Grækenland** har tvisten om vanskeligt stillede selskabers kapitalforhøjelser udviklet sig og givet anledning til en ny anmodning til Domstolen om præjudiciel afgørelse²⁴. Anmodningen, som hidrørte fra Areios Pagos²⁵ (kassationsretten), var foranlediget af en afgørelse, der var truffet af Efeteio Athinons (Athens appelret) under henvisning til en anden *Kefalas*-dom afsagt af Domstolen den 12. maj 1998²⁶. Begge nationale afgørelser byggede på den nye lov 2685/1999, som lovliggjorde alle administrativt gennemførte kapitalforhøjelser, herunder kapitalforhøjelser, som i mellemtiden var blevet annulleret ved en retslig afgørelse. De tidligere aktionærer, som herved havde fået frataget deres mulighed for at træde ind i selskabet igen – selv om de havde fået medhold ved retten – fik tilkendt fuld erstatning for deres tab. I første omgang forkastede Efeteio Athinon i sin afgørelse²⁷, der blev truffet under hensyntagen til Domstolens dom i sag C-367/96, *Kefalas*, i det væsentlige fortolkningen i denne dom, som var baseret på forholdet mellem den tidligere lov 1386/1983 og artikel 25 i direktiv 77/91²⁸. I denne første afgørelse, der alene byggede på den nye lov 2685/1999, blev det fastslået, at den i denne lov fastsatte erstatning svarer til en godtgørelse *in natura*, og at dette anerkendes af fællesskabsretten. Afgørelsen blev appelleret til Areios Pagos, som på sin side besluttede at forelægge Domstolen spørgsmålet til præjudiciel afgørelse²⁹. I forelæggelseskendelsen fastslog Areios Pagos for det første, at der i artikel 25 i direktiv 77/91 ikke var fastsat bestemte sanktioner for det tilfælde, at artikel 25 blev tilsidesat. I betragtning af de manglende sanktioner ønskede Areios Pagos oplyst, om bestemmelserne i ovennævnte lov 2685/1999 var forenelige med artikel 25 i direktiv 77/91 og direktivets overordnede mål. Areios Pagos ønskede endvidere oplyst, om der var ækvivalens mellem den sanktion, der bestod i ugyldiggørelse af den ved administrativ beslutning gennemførte kapitalforhøjelse, og den sanktion, der bestod i tilkendelse af erstatning til de aktionærer, der havde lidt tab som følge af kapitalforhøjelsen, og om en sådan ækvivalens er i overensstemmelse med fællesskabsretten.

Ligeledes i Grækenland har Polymeles Protodikeion Athinon (Athens førsteinstansret for større sager) taget stilling til realiteten i en sag³⁰ på grundlag af Domstolens *Diamantis*-dom³¹. Sagen vedrørte aktionærers rettigheder i forbindelse med kapitalforhøjelser i

---

24 Verserende sag C-303/01, *Kefalas/Elliniko Dimosio*.

25 Areios Pagos, afgørelse 13/2001 af 10.07.2001.

26 Sag C-367/96, Sml. I, s. 2843.

27 Afgørelse 3841/2000 af 09.05.2000, *Epitheorisis tou Emporikou Dikaiou* 2000, s. 511.

28 Rådets andet direktiv af 13.12.1976 om samordning af de garantier, der kræves i medlemsstaterne af de i artikel 58, stk. 2, i traktaten nævnte selskaber til beskyttelse af såvel selskabsdeltagernes som tredjemands interesser, for så vidt angår stiftelse af aktieselskabet samt bevarelsen af og ændringer i dets kapital, med det formål at gøre disse garantier lige byrdefulde, EFT 1977 L 26, s. 1.

29 Ovennævnte verserende sag C-303/01, *Kefalas/Elliniko Dimosio*.

30 Afgørelse 95/2001 af 05.02.2001.

31 Dom af 23.03.2000, sag C-373/97, *Diamantis/Elliniko Dimosio*, Sml. I, s. 1705.

henhold til direktiv 77/91³². Retten udnyttede i sin afgørelse den skønsmargen, der gives nationale retter ved vurderingen af, om udnyttelsen af den ret til at kræve, at en kapitalforhøjelse gennemføres ved beslutning truffet af generalforsamlingen, der tillægges aktionærer ved artikel 25 i direktiv 77/91³³, udgør et klart uforholdsmæssigt indgreb. Også en anden del af Domstolens fortolkning blev forkastet under henvisning til, at udøvelse af en ret, der er tillagt ved en fællesskabsretlig bestemmelse, udgør “et klart uforholdsmæssigt indgreb”. På den ene side støtter den pågældende afgørelse sig således på Domstolens holdning i *Diamantis*-dommen, hvorefter fællesskabsretten ikke er til hinder for, at de nationale domstole anvender en bestemmelse i national ret, som gør det muligt for dem at bedømme, om en ret i henhold til en fællesskabsbestemmelse bliver misbrugt, såfremt en aktionær, blandt de retsmidler, som står til rådighed, og som kan give ham oprejsning i tilfælde af overtrædelse af direktiver, vælger det, som forårsager så alvorlig skade på andres retmæssige interesser, at det er åbenbart, at det udgør et uforholdsmæssigt indgreb.

På den anden side støtter den græske ret sig på Domstolens ovennævnte holdning, når den tager stilling til omstændigheder, som ifølge en anden del af Domstolens dom ikke kan begrunde, at udnyttelsen af rettigheder i henhold til direktivets artikel 25 betegnes som misbrug. I ovennævnte *Diamantis*-dom havde Domstolen nemlig fundet, at en aktionær, som påberåber sig artikel 25, stk. 1, i direktiv 77/91 i et selskabsretligt spørgsmål, ikke kan anses for at misbruge rettigheder i henhold til denne bestemmelse, fordi han er mindretalsaktionær, fordi han har haft fordel af saneringen af et selskab, som har været omfattet af en saneringsordning, fordi han ikke har gjort brug af sin fortegningsret, fordi han har været blandt de aktionærer, som anmodede om, at en ordning for selskaber i alvorlige vanskeligheder skulle finde anvendelse på selskabet, eller fordi han har ladet et vist tidsrum forløbe, før han anlagde sag. I den pågældende dom anvendes den relevante nationale retsforordning – nemlig artikel 181 i den græske borgerlige lovbog – på en situation, der har samtlige disse kendetegn.

Stadig i Grækenland har Anotato Eidiko Dikastirio (den særlige højesteret, herefter “AED”) – der er en *ad hoc*-ret, der løser meningsforskelle mellem de højere retsinstanser – ved sin afgørelse 3/2001 af 7. juli 2001 løst den langvarige konflikt mellem på den ene side Areios Pagos (kassationsret) og Symvoulia tis Epikrateias (øverste forvaltningsdomstol) og på den anden side Elegktiko Synedrio (revisionsret), der var uenige om, hvorvidt bryllupstilskud er en del af lønnen, eller om det drejer sig om et særligt tilskud, der skal lette husstandens byrder. Hvis tilskuddene anses for “løn”, skal de udbetales til hver ægtefælle for sig. Er der tale om et særligt tilskud, skal det kun udbetales én gang, enten med hele beløbet til én af ægtefællerne eller med 50% til hver af disse. AED valgte at betegne tilskuddet som løn. Selv om den særlige højesteret i sine præmisser så bort fra EF-traktatens artikel 119 (EF-traktatens artikel 117-120 er blevet erstattet af artikel 136 EF-143 EF), lagde den sig ikke desto mindre i det væsentlige op ad Domstolens faste praksis vedrørende begrebet løn. AED bekræftede endvidere denne

---

32 Nævnt ovenfor.

33 Nævnt ovenfor.

holdning ved at tilslutte sig det standpunkt, Areios Pagos og Symvoulío tis Epikrateias, der udtrykkelig henviste til EF-traktatens artikel 119, havde indtaget.

I **Italien** har Corte di cassazione³⁴ taget stilling til en dom afsagt af Tribunale di Lecce, der var appelret i den sag, der havde givet anledning til Domstolens *Spano*-dom³⁵. Sagen vedrørte anvendelsen af proceduren i artikel 47 i lov nr. 428/90³⁶, om gennemførelse af direktiv 187/77³⁷ om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder. Artikel 47, stk. 5, indfører en særlig ordning for overførsel af visse såkaldte "kriseramte" virksomheder. Ifølge Corte di cassazione er det med rette, at Tribunale di Lecce har fastslået, at når én og samme retlige situation reguleres af flere bestemmelser, såvel nationale bestemmelser som fællesskabsbestemmelser, skal den nationale ret identificere de gældende nationale retsfor skrifter, for derefter at sammenholde disse med fællesskabsbestemmelserne. Men når de nationale bestemmelser "afviger radikalt" fra fællesskabsretten, kan de nationale bestemmelser ikke fortolkes som værende forenelige med fællesskabsretten. Man kan således ikke for at opnå en fortolkning, der er i overensstemmelse med fællesskabsretten, blot begrænse rækkevidden af de bestemmelser, der er i strid med denne. Endelig fastslog Corte di cassazione, at den nationale bestemmelses uforenelighed med fællesskabsretten, som Domstolen havde anerkendt i *Spano*-dommen, ikke udgør en hindring for bestemmelsens anvendelse i dette tilfælde, idet direktiver ikke har direkte virkning i forbindelserne mellem privatpersoner.

---

³⁴ Corte di Cassazione, Sezione lavoro, dom af 21.03.2001, Società New Holland Italia e altro/ Sozzo e altri, Conte e altri, Borgia e altri / Società New Holland Italia e altri.

³⁵ Domstolens dom af 07.12.1995, sag C-472/93, *Luigi Spano m.fl. mod Fiat Geotech SpA og Fiat Hitachi Excavators SpA.*, Sml. I, s. 4321.

³⁶ Lov nr. 428 af 29.12.1990, Disposizioni per l'adempimento di obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia alle Comunità europee (legge comunitaria per il 1990), Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, n° 10, af 12.01.1991, S.O.

³⁷ Rådets direktiv 77/187/EØF af 14.02.1977 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varetagelse af arbejdstagernes rettigheder i forbindelse med overførsel af virksomheder, bedrifter eller dele af bedrifter, EFT L 61, s. 26.

I **Nederlandene** har Hoge Raad³⁸ i en sag om leasing af biler fastslået - uden at finde det nødvendigt at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål - at et rentefrit lån ydet af leasingtageren til leasinggiveren til finansiering af købet af et antal biler ikke skal betragtes som en modværdi for leasinggiverens ydelser i det sjette momsdirektivs forstand³⁹. Ifølge dette direktivs artikel 11, A, stk. 1, litra a), er beskatningsgrundlaget ved levering af tjenesteydelser den samlede modværdi, som tjenesteyderen modtager af aftageren. I leasingaftalen var det bestemt, at leasingtageren ud over leasingafgiften skulle påtage sig finansieringen af bilkøbet ved til leasinggiveren at yde et rentefrit lån på et beløb svarende til værdien af de pågældende biler. Ifølge Hoge Raad er de midler, en kunde i et sådant tilfælde giver sin medkontrahent for at lette dennes tjenesteydelse, ikke en del af den samlede modværdi, der opnås for den pågældende ydelse, men må anses for omkostninger, der skal bæres af kunden selv.

I **Portugal** har Supremo Tribunal Administrativo⁴⁰ i en sag vedrørende bygningen af en ny bro over Tejo sig ikke fundet sig forpligtet i henhold til artikel 234, stk. 3, EF, til at forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål om foreneligheden af dette anlægsarbejde med artikel 4, stk. 4, i direktiv 79/409 om beskyttelse af vilde fugle⁴¹. I den pågældende sag gjorde sagsøgeren, en miljøbeskyttelsesforening, gældende, at i den udstrækning, det projekterede anlægsarbejde gennemskar hele det beskyttede område omkring Tejo, indebar det klart en tilsidesættelse af medlemsstaternes forpligtelse til at træffe de nødvendige foranstaltninger for at beskytte de vilde fugles levesteder mod enhver væsentlig forurening, forringelse eller forstyrrelse. Supremo Tribunal Administrativo anerkendte den direkte virkning af direktivets artikel 4, stk. 4, men anlagde en særlig fortolkning af de offentlige myndigheders forpligtelse som begrundelse for, at et bestemt offentligt anlægsarbejde ikke er af en sådan art, at det vil forringe miljøbeskyttelsen og især beskyttelsen af de vilde fugle. Ifølge Supremo Tribunal Administrativo fremgår det således af Domstolens praksis, især dommen af 28. februar 1991 i sag C-57/89⁴², og af 2. august 1993 i sag C-355/90⁴³, at denne forpligtelse kun opstår efterfølgende i forbindelse med allerede afsluttede anlægsarbejder og ikke forebyggende i forbindelse med arbejder, der endnu befinder sig i projektfasen. Supremo Tribunal Administrativo synes end ikke at have overvejet nødvendigheden af en midlertidig beskyttelse af miljøet allerede før det konstateres, at antallet af fugle er faldet, eller før risikoen for en beskyttet arts forsvinden er blevet konkretiseret.

---

³⁸ Hoge Raad, 28.03.2001, Staatssecretaris van Financiën mod X NV, Beslissingen in Belastingzaken, 2001/296.

³⁹ Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17.05.1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter – Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag, EFT L 145, s. 1.

⁴⁰ Dom afsagt den 14.10.1999 af Supremo Tribunal Administrativo i sag nr. 31355, i Antologia de Acórdãos do Supremo Tribunal Administrativo e do Tribunal Central Administrativo, Ano III - nº 1, Setembro - Dezembro 1999, s. 13-24.

⁴¹ Rådets direktiv 79/409/EØF af 02.04.1979 om beskyttelse af vilde fugle, EFT L 103, s. 1.

⁴² Domstolens dom af 28.02.1991, sag C-57/89, *Kommissionen mod Tyskland*, Sml. I, s. 0883.

⁴³ Domstolens dom af 02.08.1993, sag C-355/90, *Kommissionen mod Spanien*, Sml. I, s. 4221.

I **Det Forenede Kongerige** er sagen Glaxo Group Ltd m.fl. mod Dowelhurst Ltd og Swingward Ltd om parallelimport af lægemidler igen blevet aktuel. High Court havde i første instans fundet det nødvendigt at forelægge Domstolen en række præjudicielle spørgsmål⁴⁴. High Court havde endvidere afvist visse parter påstand om tilladelse til at appellere forelæggelsesafgørelsen⁴⁵. Disse parter anlagde derefter sag ved Court of Appeal⁴⁶ med påstand om tilladelse til at appellere afgørelsen. Court of Appeal erkendte, at sagsøgernes argumenter med hensyn til fortolkningen af de bestemmelser, der var tale om i hovedsagen, muligvis var rigtige, men nægtede at tage påstanden til følge, idet den anførte, at High Court med rette havde fundet de spørgsmål, der blev rejst ved denne sag, uklare, og at det var nødvendigt, at enten High Court selv, eller en anden ret forelagde Domstolen sagen. Court of Appeal fandt endvidere, at det, selv om der blev givet tilladelse til at iværksætte appel, var usandsynligt, at den ville nå frem til den konklusion, at svaret på de rejste spørgsmål var så indlysende, at det ikke var nødvendigt at forelægge Domstolen sagen. Endelig tilføjede Court of Appeal, at der først skulle træffes afgørelse om sagens forelæggelse for Domstolen på det tidspunkt, hvor sagen ved den nationale ret var så langt fremskreden, at den nationale ret var i stand til at præcisere den faktiske og retlige baggrund for de forelagte spørgsmål. Ifølge Court of Appeal var dette stadium nået efter High Court's dom. High Court rådede således efter at have redegjort for den faktiske baggrund over et skøn hvad angår spørgsmålet, om der skulle forelægges Domstolen præjudicielle spørgsmål, eller om sagen skulle overlades til en appelinstans. Court of Appeal erklærede, at den ikke skulle gribe ind i High Court's udøvelse af sine skønsbeføjelser, medmindre High Court havde undladt at tage hensyn til et element, som den burde have taget hensyn til, eller tværtimod havde taget hensyn til irrelevante elementer eller havde truffet en afgørelse, der var åbenbart urigtig. Da dette imidlertid ikke var tilfældet i den pågældende sag, nægtede Court of Appeal at give tilladelse til appel.

---

⁴⁴ High Court of Justice (England and Wales), Chancery Division, Patents Court, 28.02.2000 og 7.03.2000, Glaxo Group Ltd and others v Dowelhurst Ltd and Swingward Ltd, Common Market Law Reports 2000, s. 571-652.

⁴⁵ High Court of Justice (England and Wales), Chancery Division, Patents Court, 7.03.2000, European Law Reports of Cases in the United Kingdom and Ireland 2000, s. 660-664.

⁴⁶ Court of Appeal (England and Wales), Civil Division, 29.03.2000, Glaxo Group Ltd and others v Dowelhurst Ltd and Swingward Ltd, European Law Reports of Cases in the United Kingdom and Ireland 2000.

Andet spørgsmål

Der er ikke ved undersøgelsen fundet nogen afgørelser af denne type.

Tredje spørgsmål

I **Tyskland** har Bundesgerichtshof⁴⁷ ikke anerkendt en privatpersons ret til på grundlag af fællesskabsretten at få udbetalt erstatning for fejlagtig gennemførelse i den nationale lovgivning af artikel 2 i Rådets beslutning 88/408 om størrelserne for den afgift, der skal opkræves for sundhedsmæssig undersøgelse og kontrol af fersk kød⁴⁸.

I artikel 2, stk. 2, i beslutning 88/408 er fastsat de betingelser, på hvilke medlemsstaterne kan fravige de faste beløb i artikel 2, stk. 1, således at der tages hensyn til de faktiske omkostninger ved undersøgelsen. Artikel 24 i Fleischhygienegesetz (forbundslov om kødhygiejne, herefter "FIHG") om gennemførelse af beslutning 88/408 bestemmer, at delstaterne i overensstemmelse med fællesskabsretten fastsætter de afgifter, der skal opkræves, under hensyntagen til de faktiske omkostninger ved undersøgelsen. Ifølge Bundesverwaltungsgericht⁴⁹ forpligter denne bestemmelse delstaterne til at vedtage en lovgivning, der fastsætter betingelserne for fravigelse af de faste beløb, der er fastsat for den omtvistede sundhedsmæssige undersøgelse og kontrol, samt i givet fald retningslinjerne for beregning af de afgifter, der finder anvendelse. De retsinstanser, der havde behandlet den pågældende sag før Bundesgerichtshof, havde ikke fundet, at den pågældende delstats lovgivning opfyldte disse krav, og havde derfor fastslået, at denne lovgivningsmæssige undladelse i henhold til fællesskabsretten gav ret til erstatning.

Bundesgerichtshof, som Oberlandesgericht Karlsruhes dom i denne sag var blevet appelleret til, nåede dog ikke frem til samme konklusion. Efter at have sammenfattet de betingelser for, at medlemsstaterne er forpligtet til at erstatte privatpersoners tab som følge af manglende overholdelse af fællesskabsretten, der er fastsat af Domstolen i *Francovich*⁵⁰, *Brasserie du Pêcheur/Factortame*⁵¹, *British Telecommunications*⁵²,

---

⁴⁷ Bundesgerichtshof, dom af 14.12.2000, III ZR 151/99, Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen 146, 153.

⁴⁸ Rådets beslutning af 15.06.1988 om størrelserne for den afgift, der i henhold til direktiv 85/73/EØF skal opkræves for sundhedsmæssig undersøgelse og kontrol af fersk kød, EFT L 194, s. 24.

⁴⁹ Bundesverwaltungsgericht, dom af 29.08.1996, 3 C 7/95, Entscheidungen des Bundesverwaltungsgerichts 102, 39.

⁵⁰ Ovennævnte dom af 19.11.1991, forenede sager C-6/90 og C-9/90.

⁵¹ Ovennævnte dom af 05.03.1996, forenede sager C-46/93 og C-48/93, *Brasserie du Pêcheur og Factortame*.

⁵² Dom af 26.03.1996, sag C-392/93, *British Telecommunications*, Sml. I, s. 1654.

*Hedley Lomas*⁵³ - og *Dillenkofer*⁵⁴ dommene, fastslog Bundesgerichtshof, at sagen alene henhørte under national ret. Ifølge Bundesgerichtshof var den blotte omstændighed, at lovgiver i den pågældende delstat i strid med artikel 24 i FIHG ikke havde vedtaget en særlig lov om afgifternes størrelse, ikke en tilsidesættelse af fællesskabsretten, idet betingelserne for opnåelse af en undtagelse fra de faste afgifter i henhold til tysk ret under alle omstændigheder var opfyldt, og navnlig idet de afgifter, der fandt anvendelse, svarede til de faktiske undersøgelsesomkostninger. Uden at forelægge sagen for Domstolen til præjudiciel afgørelse besluttede Bundesgerichtshof at hjemvise sagen til Oberlandesgericht, således at denne kunne undersøge, om betingelserne for at drage staten til ansvar på grundlag af national ret var opfyldt.

I **Frankrig** har Tribunal administratif de Rennes⁵⁵ draget staten til ansvar for for sen gennemførelse af direktiv 91/676 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget⁵⁶.

Sagsøgeren, Société Suez Lyonnaise des Eaux, var i 1995 af Tribunal d'instance de Guingamp blevet dømt til at betale erstatning til 176 abonnenter, der var tilsluttet selskabets distributionsnet for drikkevand, fordi dette indeholdt for store mængder nitrater. Selskabet anlagde herefter sag ved Tribunal administratif med påstand om erstatning for statens kulpøse forsømmelse, som ifølge selskabet var årsag til dommen. Sagsøgeren gjorde især gældende, at staten ikke havde gennemført direktiv 91/676 fuldt ud, og at direktivets artikel 5, hvorefter der inden to år efter udpegelsen af de "sårbare zoner" skulle udarbejdes handlingsprogrammer, ikke var blevet gennemført rettidigt. Tribunal administratif gav sagsøgeren medhold, for så vidt der først ved et dekret af 4. marts 1996 blev fastlagt en generel ramme samt retningslinjer for udarbejdelse af disse programmer, idet den bekendtgørelse, hvorved dette dekret skulle gennemføres i det pågældende geografiske område først blev underskrevet den 22. december 1997. Retten konkluderede, at "sagsøgeren under disse omstændigheder ligeledes er berettiget til at hævde, at staten har begået en ansvarspådragende fejl ved at gennemføre ovennævnte direktivs artikel 5 for sent". Af dommen fremgår det endvidere, at "staten ikke er berettiget til at påberåbe sig hel eller delvis ansvarsfrihed som følge af sagsøgerens påståede fejl", idet sagsøgeren ikke rådede over de nødvendige retlige og tekniske midler til at begrænse følgerne af vandets store nitratindhold. Det skal bemærkes, at der for tiden verserer en traktatbrudssag mod Frankrig for Domstolen for ufuldstændig gennemførelse af direktiv 91/676⁵⁷.

---

⁵³ Dom af 23.05.1996, sag C-5/94, *Hedley Lomas*, Sml. I, s. 2604.

⁵⁴ Dom af 08.10.1996, sag C-178/94, *Dillenkofer*, Sml. I, s. 4845.

⁵⁵ TA Rennes, dom af 02.05.2001, Société Suez Lyonnaise des Eaux, req. n° 97182.

⁵⁶ Rådets direktiv 91/676/EØF af 12.12.1991 om beskyttelse af vand mod forurening forårsaget af nitrater, der stammer fra landbruget, EFT L 375, s. 1.

⁵⁷ Sag C-258/00.

I **Det Forenede Kongerige** blev *Factortame*-sagen, efter at House of Lords havde dømt Det Forenede Kongerige til at erstatte sagsøgernes tab som følge af det ved Merchant Shipping Act 1988⁵⁸ indførte registreringssystem for fiskerfartøjer, hjemvist til High Court, der skulle tage stilling til fastsættelsen af erstatningen⁵⁹. En række sagsøgere nedlagde for High Court yderligere påstande om erstatning af den ikke-økonomiske skade (*damages for distress*) og skade “af særlig grov karakter” (*aggravated damages*). Disse sagsøgere hævdede, at deres påstand vedrørende Det Forenede Kongeriges tilsidesættelse af fællesskabsretten – særlig artikel 43 EF og forbuddet mod forskelsbehandling på grund af nationalitet – kunne sidestilles med en påstand støttet på den engelske Race Relations Act 1976, som forbyder denne form for forskelsbehandling og hjemler erstatning af ikke-økonomiske tab. High Court gav ikke sagsøgerne medhold, men fastslog for det første, at selv om der efter engelsk ret i princippet ikke kan gøres erstatningskrav gældende for ikke-økonomiske tab, kan et sådant ikke-økonomisk tab dog efter retspraksis kræves erstattet, hvis tabet er en integrerende del af et tab, der kan kræves erstattet, f.eks. tab i sager anlagt under påberåbelse af Race Relations Act 1976. High Court præciserede, at skader af særlig grov karakter i sådanne tilfælde under visse omstændigheder ligeledes kan erstattes. High Court henviste herefter til det princip, Domstolen havde knæsat i sin *Factortame*-dom af 5. marts 1996⁶⁰, hvorefter særlige former for erstatning, såsom “exemplary damages” i henhold til engelsk ret, skal kunne tilkendes under et søgsmål på grundlag af fællesskabsretten, hvis de kan tilkendes under et tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret. I denne forbindelse forkastede High Court sagsøgernes argument, der var baseret på en sammenligning mellem en sag om tilsidesættelse af fællesskabsretten og en sag på grundlag af Race Relations Act 1976. High Court fastslog nemlig, at de rettigheder, der beskyttes af artikel 43 EF, er af økonomisk og ikke social art, og at alene det økonomiske tab derfor kan erstattes under henvisning til denne bestemmelse. High Court fastslog endvidere, at begrebet “nationalitet” i henhold til artikel 12 EF, som gennemføres ved artikel 43 EF, ikke har samme racemæssige konnotationer som det tilsvarende begreb i Race Relations Act 1976, som sagsøgerne havde påberåbt sig, og som udtrykkeligt tager sigte på handlinger, som udspringer af “had, latterliggørelse og foragt” (*hatred, ridicule and contempt*). Ifølge Judge J. Tomlin QC var der betydelig tvivl, om begrebet “nationalitet” i 1976-lovens forstand havde samme betydning som i fællesskabsretten, idet nævnte lov ikke tog sigte på den form for forskelsbehandling, der er omfattet af Merchant Shipping Act 1988 og gennemførelsesbestemmelserne hertil. Begrebet “nationalitet”, som anvendes i forbindelse med personers, varers og tjenesteydelsers frie bevægelighed og den frie etableringsret, har en meget større rækkevidde og andre konnotationer end begrebet “nationalitet” i Race Relations Act 1976’s forstand.

---

58 House of Lords, 28.10.1999, *R v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and others* (n° 5), *The Law Reports: Appeal Cases* 2000, bind 1, s. 524-557.

59 High Court of Justice (England and Wales), Queen’s Bench Division, Technology and Construction Court, 27 novembre 2000, *R v Secretary of State for Transport, ex parte Factorame and others*, *The Weekly Law Reports* 2001, bind 1, s. 942-985.

60 Nævnt ovenfor.

Fjerde spørgsmål

I **Tyskland** har Bundesverfassungsgericht⁶¹ afvist en forfatningssag til prøvelse af en afgørelse, der var truffet af Appelkammerets afdeling for disciplinærsager under Den Europæiske Patentmyndighed (herefter "EPM"), med den begrundelse, at en sag anlagt for denne instans sikrede en tilstrækkelig grad af beskyttelse af de grundlæggende rettigheder. Sagsøgeren, en patentagent i München, havde i 1998 tilmeldt sig "opsamlingsprøverne" i forbindelse med den europæiske egnethedsprøve for at blive optaget på listen over anerkendte fuldmægtige ved EPM. Da censorerne ikke havde ladet ham bestå, havde han indgivet klage til Appelkammerets afdeling for disciplinærsager. Hans klage var blevet afvist, hvorefter han havde anlagt forfatningssag ved Bundesverfassungsgericht, i det væsentlige under påberåbelse af, at den eksamensafgørelse, der var truffet af EPM og stadfæstet af Appelkammeret, ikke var tilstrækkelig begrundet.

Bundesverfassungsgericht fandt under henvisning til sine afgørelser i "Solange II"⁶², "Maastricht"⁶³ og "Atlanta"⁶⁴ sagerne, at de i denne sag rejste spørgsmål var identiske med de spørgsmål, Bundesverfassungsgericht allerede havde taget stilling til i de nævnte afgørelser. Endvidere afviste Bundesverfassungsgericht sagen med den begrundelse, at sagsøgeren ikke havde redegjort nærmere for, hvorfor den beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, som blev ydet af konventionen om meddelelse af europæiske patenter (herefter "EPK"), ikke svarede til den beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, der blev sikret ved den tyske Grundgesetz. Ifølge Bundesverfassungsgericht er beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder mod en overnational organisations retsakter ikke begrænset til De Europæiske Fællesskabers retsakter, men omfatter ligeledes EPMs retsakter, for så vidt disse har retsvirkninger for rettighedsindehaverne. Således skal Grundgesetz' § 24, stk. 1, der er det forfatningsmæssige grundlag for afgivelsen af suverænitet til internationale organisationer, fortolkes på baggrund af hele Grundgesetz, således at systematikken i denne, som omfatter de grundlæggende rettigheder, ikke forstyrres. Ifølge Grundgesetz er det dog ikke et krav, at beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder i hvert enkelt konkret tilfælde sikres af Bundesverfassungsgericht selv. Grundgesetz' åbning over for det internationale samarbejde indebærer nemlig, at Bundesverfassungsgericht ikke griber ind, når den grad af beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, der ydes af EPK, i det væsentlige svarer til den grad af beskyttelse, der sikres ved Grundgesetz. Hvad nærmere angår den beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, der ydes af EPK, fandt Bundesverfassungsgericht, at den generelt svarede til den retslige beskyttelse, der var

---

⁶¹ Bundesverfassungsgericht, kendelse af 04.04.2001, 2 BvR 2368/99, Neue juristische Wochenschrift 2001, 2705.

⁶² Bundesverfassungsgericht, dom af 10.10.1986, 2 BvR 197/83, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts 73, 339.

⁶³ Bundesverfassungsgericht, dom af 12.10.1993, 2 BvR 2134/92, 2 BvR 2159/92, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts 89, 155.

⁶⁴ Bundesverfassungsgericht, dom af 07.06.2000, 2 BvL 1/97, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts 102, 147.

fastsat ved den tyske Grundgesetz. Til støtte for denne konklusion fremhævede Bundesverfassungsgericht bl.a., at medlemmerne af Appelkamrene i henhold til artikel 21 og 23 i EPK er uafhængige, at et af disse medlemmer skal være jurist, og at appelproceduren adskiller sig fra førstestansproceduren, som skal sikre en retslig prøvelse af den oprindelige afgørelses lovlighed. Bundesverfassungsgericht bemærkede i øvrigt, at Det Udvidede Appelkammer under henvisning til artikel 113 ff. i EPK allerede havde anerkendt, at det var bundet af en lang række principper til sikring af en retfærdig rettergang som f.eks. førstestansdommernes uafhængighed, retten til kontradiktion, princippet om mundtlige retsforhandlinger og princippet om, at afgørelser skal støttes på bevisreglerne. Hvad særlig angår den europæiske egnethedsprøve henviste Bundesverfassungsgericht endelig til, at Appelkammerets afdeling for disciplinærsager havde udviklet en fast praksis, som sikrede overholdelsen af disse rettergangsprincipper med henblik på en ligebehandling af ansøgerne i henhold til artikel 14 i den europæiske menneskerettighedskonvention.

Ligeledes i Tyskland frifandt Bundesgerichtshof⁶⁵ sagsøgte i en sag, hvor en producent af luksusparfume havde krævet forbud mod en ikke-autoriseret distributørs reklamefremstød for et af producentens produkter. Sagsøgeren havde påberåbt sig en krænkelse af ophavsretten til flakonen til den pågældende parfume, som han havde eneret til at benytte. Bundesgerichtshof fandt, at det generelle såkaldte "konsumptionsprincip" var udtrykt i § 17, stk. 2, i Urhebergesetz (ophavsretsloven, herefter "UrhG"). § 17, stk. 2, i UrhG bestemmer nemlig, at når et originalprodukt eller reproduktioner heraf er blevet markedsført i en medlemsstat eller i et land, der er medlem af Det Europæiske Økonomisk Samarbejdsområde, med samtykke fra indehaveren af ophavsretten, skal det efterfølgende være tilladt at distribuere dette produkt, undtagen i form af udlejning. Bundesgerichtshof fremhævede i denne forbindelse, at et værk, der med rettighedsindehaverens samtykke er bragt i omsætning, frit skal kunne omsættes inden for et ensartet økonomisk rum, uafhængigt af ophavsrettens beskyttelse. Det står indehaveren af ophavsretten frit for at forbyde den første distribution af produktet eller at gøre denne betinget af betaling af et rimeligt vederlag, men når først han har givet sit samtykke, kan han ikke længere gennem ophavsretten kontrollere den efterfølgende distribution af det pågældende produkt.

---

⁶⁵ Bundesgerichtshof, dom af 04.05.2000, I ZR 256/97, Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen 144, 232.

Bundesgerichtshof fandt det passende i den pågældende sag at drage en parallel til varemærkeretten og fastslog under henvisning til sin egen praksis, at en varemærkerettighed udtømmes, når et produkt bringes i omsætning, ikke alene med hensyn til distributionsretten, men også med hensyn til udøvelsen af annonceringsretten – en ret, der blot gennem den heraf følgende offentlighed muliggør markedsføringen. Domstolen har nemlig hvad angår artikel 7 i direktiv 89/104⁶⁶ i *Dior-sagen*⁶⁷ fastslået, at indehaveren af et varemærke ikke kan modsætte sig, at en forhandler, der sædvanligvis markedsfører artikler af samme art, men ikke nødvendigvis af samme kvalitet som de varer, der er forsynet med mærket, i overensstemmelse med de fremgangsmåder, der er sædvanlige i hans branche, bruger varemærket til at gøre offentligheden bekendt med videreförhandlingen af varerne, såfremt dette gøres på en måde, der ikke tilføjer det nævnte varemærkes omdømme alvorlig skade. Bundesgerichtshof tilføjede i øvrigt, at i henhold til denne dom – som vedrørte samme producent som den, der her er tale om – kan en producent ikke påberåbe sig den ophavsret, der er knyttet til produktets præsentationsform, for at kontrollere distributionskanalerne, og at “den beskyttelse, som ophavsretten giver med hensyn til mangfoldiggørelse af beskyttede værker i forhandlerens reklamemateriale, under alle omstændigheder ikke kan være mere vidtgående end den, som under samme omstændigheder gives indehaveren af en varemærkeret”⁶⁸.

I Tyskland har Bundesfinanzhof⁶⁹ endelig på baggrund af princippet om kapitalens frie bevægelighed præciseret de omstændigheder, der i forbindelse med en kapitalanbringelse i udlandet kan give formodning for skattesvig (steuerstrafrechtlicher Anfangsverdacht).

Sagsøgeren, en tysk bank, havde for skatteretterne fremsat begæring om foreløbige forholdsregler i form af forbud mod en af skattemyndighedernes tjenestegrenes videregivelse til en anden statslig tjenestegren af oplysninger hidrørende fra afdelingen for efterforskning af skattesvig (Steuerfahndung). Oplysningerne vedrørte kapitaloverførsler til udlandet foretaget af kunder, hvis navne var bekendte eller identificerbare, og var indsamlet af afdelingen for efterforskning af skattesvig under en række ransagninger hos visse banker, som var mistænkt for at have medvirket ved ulovlige kapitaloverførsler til udlandet. Ransagningerne var blevet foretaget som led i anklagemyndighedens efterforskning rettet mod disse bankers ledere og befuldmægtigede.

---

⁶⁶ Rådets første direktiv 89/104/EØF af 21.12.1988 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varemærker, EFT L 40, s. 1.

⁶⁷ Dom af 04.11.1997, sag C-337/95, *Dior*, Sml. I, s. 6013.

⁶⁸ *Dior*-dommen, præmis 58.

⁶⁹ Bundesfinanzhof, kendelse af 06.02.2001, VII B 277/00, Sammlung der Entscheidungen und Gutachten des Bundesfinanzhofs 194, 26.

Under hastesagsproceduren til behandling af begæringen om forbud mod videregivelse af disse oplysninger havde skattemyndighederne bl.a. bestridt skatteretternes kompetence. Finanzgericht, som er skatteretten i første instans, havde taget argumentet til følge og henvist sagen til kriminalretten, idet den fandt, at der var tale om en sag om skattesvig. Bundesfinanzhof, som havde fået forelagt bankens klagesag, annullerede Finanzgericht's afgørelse og erklærede skatteretterne kompetente.

Ifølge Bundesfinanzhof fremgik det klart af den af Amtsgericht afsagte kendelse, hvori der blev givet tilladelse til at beslaglægge de pågældende dokumenter, at efterforskningen alene omfattede kunder, som anonymt eller uden at have angivet deres nøjagtige navne havde overført kapital til bankkonti i udlandet. Anklagemyndigheden og Amtsgericht kunne endvidere ikke med rimelighed anlægge en bredere fortolkning og udvide den af efterforskningen omfattede personkreds, idet en sådan fortolkning åbenbart var i strid med det princip om frie kapitalbevægelser, der er knæsat i artikel 56 EF. Bundesfinanzhof konkluderede derfor, at en simpel direkte kapitaloverførsel foretaget af kunder, hvis navne var kendt, fra en bankkonto i Tyskland til en anden bankkonto i udlandet ikke kunne anses for en rimelig grund til at formode, at der forelå skattesvig, og til at indlede en efterforskning rettet mod disse kunder. En sådan fortolkning ville ifølge Bundesfinanzhof føre til en vilkårlig forskelsbehandling mellem på den ene side kapitalbevægelser inden for Tyskland og på den anden side kapitalbevægelser mellem medlemsstaterne, eller i hvert fald en skjult begrænsning i henhold til artikel 58, stk. 3, EF, en begrænsning, der ikke med rimelighed kunne begrundes med undtagelserne i artikel 58, stk. 1. Endelig fastslog Bundesfinanzhof under henvisning til Domstolens dom i sag C-478/98⁷⁰, at en generel formodning for skatteunddragelse eller skattesvig ikke kunne begrunde en begrænsning af kapitalens frie bevægelighed.

Belgiens Cour d'arbitrage⁷¹ har under behandlingen af en sag om annulation af flere bestemmelser i den vallonske regions dekret af 19. november 1998 om indførelse af en skat på ubeboede boliger i dom af 14. juni 2000 taget stilling til den omtvistede skats forenelighed med artikel 56 EF. Ved dekretet indførtes på visse betingelser en årlig skat på ufuldførte eller ubeboede boliger på 400 BEF (9,92 EUR) pr. kvadratmeter boligareal. Sagsøgerne, der alle var ejere af en feriebolig i den vallonske region, gjorde bl.a. gældende, at den omtvistede skat havde tilsvarende virkning som told, hindrede tværregionalt samkvem og kapitalens frie bevægelighed og således ikke var i overensstemmelse med de generelle rammer for den belgiske økonomiske union. Cour d'arbitrage henviste til Domstolens definition af begrebet afgift med tilsvarende virkning⁷² og fastslog, at artikel 56 EF, der bl.a. finder anvendelse på investeringer i fast

---

⁷⁰ Dom af 26.09.2000, sag C-478/98, *Kommissionen mod Belgien*, Sml. I, s. 7587.

⁷¹ Cour d'arbitrage, dom nr. 67/2000 af 14.06.2000, Administration publique, 2000, s. 125; Bulletin de jurisprudence constitutionnelle, 2000, s. 297-298; Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en publiekrecht, 2001, s. 353-355. Dommen findes ligeledes på Cour d'arbitrage's websted: <http://www.arbitrage.be>

⁷² Se bl.a. Domstolens domme af 01.07.1969, sag 24/68, *Kommissionen mod Italien*, Sml. 1969, s. 47, og af 07.07.1994, sag C-130/93, *Lamairé S.A.*, Sml. I, s. 3215.

ejendom, har direkte virkning⁷³, men bemærkede samtidig, at artikel 58 EF dog giver medlemsstaterne mulighed for at opretholde visse hindringer for kapitalens frie bevægelighed, bl.a. hvis de er begrundet i tvingende almene hensyn. Da det i den pågældende sag ikke blev bestridt, at formålene med det anfægtede dekret, nemlig “almindelig bekæmpelse af slum”, “forbedring af boligmassen” og “fremme af byggeriet”, bidrog til varetagelsen af almene interesser, konkluderede Cour d’arbitrage, at de anfægtede foranstaltninger ikke kunne anses for at medføre en uberettiget begrænsning af kapitalens frie bevægelighed.

Ligeledes i Belgien skal nævnes en dom om statsstøtte, der er afsagt af Cour de cassation⁷⁴. Ved denne dom stadfæstede Cour de cassation en tidligere afgørelse truffet af Hof van Beroep Antwerpen, der underkendte et statsstøttesystem til fremme af bekæmpelsen af sygdomme hos dyr og forbedring af dyrs og dyreprodukters hygiejne, sundhed og kvalitet. Det pågældende statsstøttesystem omfattende en fond baseret på obligatoriske bidrag fra fysiske og juridiske personer, der forarbejder, transporterer, behandler, sælger eller markedsfører dyr, var allerede blevet erklæret ulovligt af Kommissionen og en belgisk ret. Efter disse forskellige afgørelser havde den belgiske lovgiver tilpasset støttesystemet og sat det i kraft igen uden forudgående underretning af Kommissionen. Ifølge Cour de cassation skal Kommissionen i henhold til artikel 88, stk. 3, EF, i tide underrettes om alle planer om at indføre eller ændre en statsstøtte, idet ingen støtte, som en medlemsstat har planer om at indføre uden at overholde denne procedure, kan anses for forskriftsmæssig. Cour de cassation fandt endvidere i overensstemmelse med Domstolens *Dilexport*-dom⁷⁵, at fællesskabsretten er til hinder for, at en medlemsstat undergiver tilbagebetalingen af told og andre afgifter, der uretmæssigt er modtaget af støttemodtagerne, f.eks. en betingelse om at tolden eller afgifterne ikke er blevet overvæltet på tredjemand. Opfyldelsen af betingelsen skal i øvrigt bevises af støttemodtagerne.

---

⁷³ Domstolens dom af 14.12.1995, sag C-163/94, *Sanz de Lera*, Sml. I, s. 4821.

⁷⁴ Hof van cassatie, nederlandse afdeling, 1ste kamer, dom af 19.01.2001, C960091N, Belgische Staat mod Georges LORNOY & ZONEN m.fl.

⁷⁵ Dom af 09.02.1999, sag C-343/96, *Dilexport Srl*, Sml. I, s. 0579.

Ligeledes i Belgien har Hof van Beroep Gent⁷⁶ udtalt sig om belgiske bestemmelser, hvorefter der er pligt til udelukkende at benytte autoriserede havnearbejdere ved udførelsen af visse former for havnearbejde. Hof van Beroep havde stillet Domstolen det præjudicielle spørgsmål, om EF-traktatens artikel 86, stk. 1, sammenholdt med samme traktats artikel 12, 81 og 82 er til hinder for bestemmelser i en medlemsstat, hvorefter borgerne til lastning og losning og havnearbejde i almindelighed har pligt til udelukkende at benytte havnearbejdere, der er autoriseret i henhold til de pågældende bestemmelser, og som skal have udbetalt et vederlag, der langt overstiger det vederlag, borgerne betaler til deres egne ansatte eller til andre arbejdstagere. I sit svar fastslog Domstolen, at de pågældende fællesskabsbestemmelser ikke giver borgerne ret til at modsætte sig en medlemsstats anvendelse af sådanne bestemmelser⁷⁷. Til støtte for denne konklusion havde Domstolen bl.a. fremhævet, at traktatens artikel 86, stk. 1, sammenholdt med en hvilken som helst anden traktatbestemmelse, kun finder anvendelse på virksomheder, og at artiklen derfor ikke er anvendelig over for de pågældende havnearbejdere, som selv betragtet under ét ikke kan anses for "virksomheder" som omhandlet i Fællesskabets konkurrencebestemmelser. I overensstemmelse med Domstolens dom fastslog Hof van Beroep, at de belgiske bestemmelser om havnearbejde ikke er i strid med hverken artikel 86, stk. 1, eller artikel 81 og 82 EF. Hof van Beroep bemærkede dog, at Domstolen i sin præjudicielle dom har overladt det til den nationale ret at tage stilling til en eventuel tilsidesættelse af bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed og den frie udveksling af tjenesteydelser. I denne forbindelse fandt Hof van Beroep bl.a. under henvisning til Domstolens dom i *SETTG*-sagen⁷⁸, at da de belgiske bestemmelser ikke påbyder de pågældende arbejdere at indgå en kontrakt, der retligt har form af en arbejdsaftale for havnearbejdere, udgør bestemmelserne ikke en hindring for den frie udveksling af tjenesteydelser. Hof van Beroep fandt endvidere, at forpligtelsen til at anvende havnearbejdere, der er autoriseret efter de regler, der gælder for havneområdet i Gent, og som især stiller betingelse om, at havnearbejderne skal følge en bestemt uddannelse, ikke indebærer nogen forskelsbehandling på grund af nationalitet.

I **Danmark** har Højesteret⁷⁹ afvist en retssag anlagt mod statsministeren af en ikke-erhvervsmæssig forening som mandatar for tolv danske statsborgere vedrørende loven om Danmarks tiltrædelse af konventionen om gennemførelse af Schengen-aftalen. Sagsøgerne havde nedlagt påstand om, at det anerkendtes, at loven om tiltrædelse var grundlovsstridig, og havde i den forbindelse gjort to rækker argumenter gældende. Sagsøgerne fandt for det første, at konventionen, hvorefter en kontraherende stats politi under visse omstændigheder og på nærmere angivne betingelser kan fortsætte en iværksat observation ind på dansk område og fortsætte en igangværende forfølgelse ind på dansk

---

⁷⁶ Hof van Beroep Gent, derde correctionele kamer, dom af 18.01.2001 not. Nr. 65/95 AG; Openbaar Ministerie/Becu, Jean-Claude m.fl.

⁷⁷ Domstolens dom af 16.09.1999, sag C-22/98, *Beco m.fl.*, Sml. I, s. 5665.

⁷⁸ Dom af 05.06.1997, sag C-398/95, *Syndesmos ton en Elladi Touristikon kai Taxidiotikon Grafeion (SETTG)*, Sml. I, s. 3091.

⁷⁹ Højesteret, 26.06.2001, Ugeskrift for Retsvæsen, 2001, s. 2065.

område (artikel 40 og 41), er i strid med grundlovens § 3, hvorefter danske statsborgere i Danmark alene er undergivet danske domstole. Sagsøgerne gjorde endvidere gældende, at konventionen er i strid med grundlovens § 20, idet denne bestemmelse alene tillader, at beføjelser overlades til mellemfolkelige myndigheder og ikke til fremmede stater. Endelig hævdede sagsøgerne for det andet, at konventionens artikel 131 tillægger den i henhold til Schengen-aftalen nedsatte Eksekutivkomité væsentlige beføjelser, og at oplysninger om danske statsborgere kan registreres i et ukendt omfang i Schengen-informationssystemet. Konventionen om gennemførelse af Schengen-aftalen fandtes ikke at indebære overførsel af myndighedsbeføjelser inden for en række almene og væsentlige livsområder og ikke i sig selv at være af indgribende betydning for den danske befolkning i almindelighed, hvorefter Højesteret fastslog, at sagsøgerne ikke havde fornødent retlig interesse i at få deres påstande prøvet, og derfor afviste sagen.

I **Spanien** har Tribunal Supremo⁸⁰ i strid med den af Domstolen valgte løsning anvendt princippet om varemærkerettens konsumtion på en måde, der giver princippet en international dimension⁸¹. Der var tale om en tvist mellem sagsøgeren, Bacardí & Company S.A. España, der havde enelicens til fremstilling og salg af rom under varemærket "Bacardí" i Spanien og indgik i den koncern, hvis moderselskab var indehaver af varemærket "Bacardí & Company Limited" på den ene side og Dimexco S.L. og Destilerías de l'Urgel, som var virksomheder uden for koncernen og optrådte som parallelimportører, på den anden side. Sagsøgeren krævede i det væsentlige, at det blev forbudt sagsøgte at importere rom af ovennævnte mærke, som var lovligt fremstillet og bragt i omsætning i Mexico, til Spanien fra andre EU-medlemsstater som f.eks. Tyskland, Frankrig og Nederlandene. Tribunal Supremo stadfæstede i sin dom førsteinstansrettens afgørelse og fandt, at de rettigheder, der var knyttet til varemærket Bacardí & Company S.A. España, var udtømt, idet markedsføringen af produktet i Mexico skete med samtykke fra sagsøgerens moderselskab, der var den oprindelige indehaver af varemærket. Ifølge Tribunal Supremo ydede hverken de nationale bestemmelser (loven om illoyal konkurrence og varemærkeloven) eller fællesskabsbestemmelserne (EF-traktatens bestemmelser om varers frie bevægelighed), der fandt anvendelse i den pågældende sag, Bacardí & Company S.A. nogen særlig retlig beskyttelse. Tribunal Supremo fastslog endvidere, at enhver adfærd udvist af sidstnævnte, der medførte en opdeling af markedet, i givet fald skulle vurderes på baggrund af artikel 81 og 82 EF. Tribunal Supremo tog bl.a. hensyn til varemærkets væsentligste funktion – at give forbrugeren en garanti for oprindelsen af det produkt, varemærket vedrørte. Da der i sagen var tale om ægte Bacardí-rom, og da et forbud mod import af rom fremstillet i Mexico endvidere ikke ville medføre nogen fordel for forbrugeren, idet et sådant forbud ville forhindre denne i at købe samme produkt til en mere fordelagtig pris, fastslog Tribunal Supremo, at parallelimportørerne fortsat frit kunne markedsføre den pågældende rom i Spanien, uden at indehaveren af enelicensen til fremstilling og salg i Spanien kunne modsætte sig dette.

---

⁸⁰ Tribunal Supremo, Sala Primera, de lo Civil, 28.12.2001, Bacardí & Company S.A. España v. Dimexco S.L. og Destilerías de l'Urgel, Diario La Ley 2001, nr. 5423, s. 9-14.

⁸¹ Se bl.a. Domstolens dom af 16.07.1998, sag C-355/96, *Silhouette*, Sml. I, s. 0799. Se ligeledes dom af 20.11.2001, forenede sager C-414/99-C-416/99, *Davidoff*, Sml. I, s. 8691.

Ligeledes i Spanien har samme Tribunal Supremo⁸² annulleret artikel 4, stk. 1, i kongeligt dekret 1466/1997 på grund af uforenelighed med forordning nr. 3577/92 om anvendelse af princippet om fri udveksling af tjenesteydelser inden for søtransport⁸³. Sagsøgerne, en række rederier og en fagforening, hvis sager blev forenet, havde anfægtet det kongelige dekret af flere årsager, herunder at dekretets artikel 4 var uforenelig med nævnte forordning. Domstolen havde fået forelagt dette spørgsmål til præjudiciel afgørelse og havde fundet⁸⁴, at det krav om administrativ godkendelse, der med det kongelige dekrets artikel 4 blev stillet til virksomheder, som driver faste overfarter i forbindelse med ø-cabotage, kun kunne anses for foreneligt med fællesskabsbestemmelserne, såfremt det blev godtgjort, at der som følge af utilstrækkelige faste søtransportforbindelser i en situation med fri konkurrence var et reelt behov for offentlig tjeneste. Ifølge Domstolen skulle den ved det kongelige dekret indførte ordning med forudgående administrativ godkendelse under alle omstændigheder være nødvendig og forholdsmæssig efter det tilstræbte formål og bygge på objektive kriterier, der ikke var udtryk for forskelsbehandling, og som i forvejen var de berørte virksomheder bekendt. Efter denne dom afsagt af Domstolen fandt Tribunal Supremo, at da artikel 4, stk. 1, i det kongelige dekret indførte en generel ordning med forudgående godkendelse uden hensyntagen til de pågældende linjers eller overfarters specifikke behov, opfyldte det ikke disse krav, og retten annullerede derfor bestemmelsen. Tribunal Supremo fremhævede imidlertid, at intet var til hinder for, at de kompetente myndigheder som følge af et behov for offentlig tjeneste indførte en ordning med administrativ godkendelse for visse faste ø-cabotageforbindelser, forudsat at de i Domstolens dom opstillede betingelser var opfyldt. I øvrigt fandt Tribunal Supremo, at en ordning, hvorved der pålægges visse virksomheder forpligtelser til offentlig tjeneste, samtidig med, at der med andre virksomheder blev indgået kontrakter om offentlig tjeneste vedrørende varetagelsen af den samme regelmæssige trafik, er forenelig med forordning nr. 3577/92, såfremt der i den konkrete sag består et reelt behov for offentlig tjeneste, såfremt forpligtelsen til offentlig tjeneste er begrundet efter det tilstræbte formål, og såfremt forpligtelsen ikke er udtryk for forskelsbehandling. I denne forbindelse fastslog Tribunal Supremo endvidere, at når et rederi ved en ordning med forudgående godkendelse forpligtes til at udføre offentlig tjeneste, kan godkendelsen gøres betinget af, den pågældende reder har betalt sine skatter og socialsikringsbidrag, idet denne betingelse ikke indebærer nogen forskelsbehandling mellem spanske og udenlandske virksomheder. Endelig afviste Tribunal Supremo under henvisning til de særlige forhold, der gør sig gældende på øer, at der var tale om en potentiel forskelsbehandling mellem rederier på fastlandet og rederier på øerne.

---

⁸² Tribunal Supremo, Sala Tercera, de lo Contencioso-Administrativo, 16.10.2001, Asociación Profesional de Empresas Navieras de Líneas Regulares m.fl. mod Administración General del Estado, Diario La Ley 2001, nr. 8688, s. 12-16.

⁸³ Rådets forordning (EØF) nr. 3577/92 af 07.12.1992 om anvendelse af princippet om fri udveksling af tjenesteydelser inden for søtransport i medlemsstaterne (cabotageejlads), EFT L 364, s. 7.

⁸⁴ Dom af 20.02.2001, sag C-205/99, Asociación Profesional de Empresas Navieras de Líneas Regulares (Analir) m.fl., Sml. I, s. 1271.

Også i Spanien har Juzgado de lo social n° 1 de Pamplona⁸⁵ taget stilling til en sag mellem en basketballspiller af polsk nationalitet, Lilia M., og Det Spanske Basketballforbund om de vilkår, hvorunder professionelle basketballspillere, der er statsborgere i tredjelande, med hvilke Det Europæiske Fællesskab har indgået associeringsaftaler, kan udøve deres virksomhed i Spanien⁸⁶. I den pågældende sag nægtede det spanske forbund at meddele Lilia M. en sportslicens som EF-spiller, som ville give hende mulighed for at deltage i nationale basketballturneringer på samme vilkår som spanske sportsfolk eller sportsfolk, der var statsborgere i andre EU-medlemsstater. Juzgado fastslog, at nægtelsen af at udstede licens til Lilia M. var udtryk for forskelsbehandling på grund af nationalitet og således var i strid med borgernes grundlæggende rettigheder. Ifølge Juzgado havde sagsøgeren, der var lovligt ansat, i henhold til artikel 37 i associeringsaftalen med Polen⁸⁷ ret til at blive behandlet på lige fod med statsborgere fra Spanien eller andre medlemsstater for så vidt angår arbejdsvilkår mv., idet artikel 39, stk. 4, EF, ifølge hvilken ansættelser i den offentlige administration ikke er omfattet af bestemmelserne om arbejdskraftens frie bevægelighed, ikke finder anvendelse i denne sag, idet der er tale om et privatretligt arbejdsforhold. Endvidere forkastede Juzgado det spanske forbunds argument om, at de regler, der påbød en differentieret behandling af spillere fra tredjelande, var administrative regler og derfor udelukket fra anvendelsesområdet for ovennævnte aftales artikel 37, og bekræftede, at disse regler var omfattet af begrebet "arbejdsvilkår" og derfor omfattet af denne bestemmelse. Juzgado annullerede derfor forbundets afgørelse om at nægte licens og anerkendte således stiltiende, at den påberåbte bestemmelse havde direkte virkning.

Endnu en gang i Spanien er Juzgado de lo social n° 30 de Madrid⁸⁸ i en meget lignende sag, denne gang med mellem en basketballspiller af slovensk nationalitet og Det Spanske Basketballforbund, nået frem til stort set samme konklusion i sin dom af 12. december 2000. Ifølge Juzgado de Madrid har associeringsaftalerne direkte virkning, og de skal som internationale traktater, der er ratificeret af Spanien, have forrang for den afledte fællesskabsret og nationale lovgivninger. Juzgado fastslog derfor, at artikel 38 i associeringsaftalen med Slovenien⁸⁹ skal fortolkes således, at slovenske statsborgere skal behandles på lige fod med statsborgere i Spanien og andre medlemsstater hvad angår deres arbejdsvilkår i Spanien. Juzgado præciserede, at selv om artikel 38 i associeringsaftalen med Slovenien ikke tillægger slovenske statsborgere ret til at færdes

---

85 Juzgado de lo social n°1 de Pamplona, 13.11.2000, Lilia M.mod Federación Española de Baloncesto, m.fl., Diario La Ley 2000, nr. 10890, s. 13.

86 Sagsøgeren havde allerede anlagt og vundet en lignende sag i Frankrig. Se dom af 03.02.2000 afsagt af Cour Administrative d'Appel de Nancy, Malaja, req. n° 99NC00282.

87 Europaafale om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Republikken Polen på den anden side, EFT 1993 L 348, s. 2.

88 Juzgado de lo social n°30 de Madrid, 12.12.2000, Marko M. mod Real Madrid Club de Fútbol m.fl., Diario La Ley 2001, nr. 20, s. 10.

89 Europaafale om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater, der optræder inden for rammerne af Den Europæiske Union, på den ene side, og Republikken Slovenien på den anden side, EFT 1999 L 51, s. 3.

frit på fællesskabets område, indeholder artiklen dog et forbud mod forskelsbehandling hvad angår arbejdsvilkår, når arbejdstagere af slovensk nationalitet er lovligt beskæftiget på en medlemsstats område, og pålagde derfor Det Spanske Basketballforbund at træffe de nødvendige foranstaltninger for at give den pågældende spiller mulighed for at udøve sit erhverv i Spanien under samme vilkår, som statsborgerne i Spanien eller en anden medlemsstat.

Endelig skal nævnes en tredje spansk afgørelse om tjenesteydelser præsteret af professionelle sportsfolk, der er statsborgere i tredjelande, med hvilke Det Europæiske Fællesskab har indgået associeringsaftaler. Det drejer sig om en dom af 2. januar 2001 afsagt af Juzgado de lo social de la Coruña⁹⁰ som led i en tvist mellem en professionel fodboldspiller af tjekkisk nationalitet på den ene side og Den Nationale Fodboldliga, Det Spanske Fodboldforbund, Det Øverste Sportsråd samt den fodboldklub, hvor han spillede, nemlig Real Club Deportivo La Coruña, på den anden side. Tvisten vedrørte betingelserne for den pågældende fodboldspillers registrering hos Den Nationale Fodboldliga. Juzgado de la Coruña fandt i sin dom i overensstemmelse med Domstolens praksis⁹¹, at artikel 38 i associeringsaftalen med Den Tjekkiske Republik⁹², som forbyder enhver forskelsbehandling af arbejdstagere af tjekkisk nationalitet, som er lovligt beskæftiget på en medlemsstats område, for så vidt angår arbejdsvilkår, er en bestemmelse med direkte virkning. Juzgado fandt, at Den Nationale Fodboldligas nægtelse af at registrere den pågældende som EF-spiller var diskriminerende og uforenelig med artikel 38 i ovennævnte aftale, og påbød øjeblikkelig ophævelse af den trufne beslutning.

---

⁹⁰ Juzgado de lo Social nº2 de la Coruña, 02.01.2001, Petr. K.v. Liga Nacional de Fútbol Profesional y otros, Diario La Ley 2001, nr. 5267, s. 10-12.

⁹¹ Dom af 31.01.1991, sag C-18/90, *Kziber*, Sml. I, s. 0199, af 16.06.1998, sag C-162/96, *Racke*, Sml. I, s. 3655 og af 04.05.1999, sag C-262/96, *Sürül*, Sml. I, s. 2685.

⁹² Europaaftale om oprettelse af en associering mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater på den ene side og Den Tjekkiske Republik på den anden side, EFT 1994 L 360, s. 2.

I **Finland** har Den Øverste Forvaltningsdomstol⁹³ haft lejlighed til at tage stilling til de tidsmæssige virkninger af Domstolens dom i *Barber*-sagen⁹⁴. I denne sag havde sagsøgeren under påberåbelse af forskelsbehandling anlagt søgsmål til prøvelse af lokale pensionsbestemmelser, hvorefter en afdød arbejdstagers efterlevende ægtefælle kun havde ret til efterladtepension, såfremt den afdøde ægtefælle havde været familiens hovedindkomstkilde. Sagsøgerens hustru havde arbejdet det pågældende sted indtil 1972 og havde derefter modtaget invalidepension indtil sin død i 1994. Den Øverste Forvaltningsdomstol fandt i sin afgørelse, at pensionsydelse udbetalt i henhold til erhvervstilknyttede ordninger ifølge Domstolens *Barber*-dom udgjorde ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren og principielt er omfattet af artikel 141 EF, men at denne bestemmelse dog ikke kan påberåbes for i henhold til en erhvervstilknyttet pensionsordning at kræve tilkendelse af pensionsret fra et tidspunkt, der ligger forud for afsigelsen af *Barber*-dommen, dvs. den 17. maj 1990. For medlemsstater, som tiltrådte Fællesskabet efter den 17. maj 1990, skal datoen i *Barber*-dommen i henhold til artikel 2, stk. 3, i direktiv 96/97⁹⁵ ifølge Den Øverste Forvaltningsdomstol erstattes af datoen den 1. januar 1994. Ud fra denne forudsætning fastslog Den Øverste Forvaltningsdomstol, idet den fremhævede, at ydelser udbetalt i henhold til erhvervstilknyttede sociale sikringsordninger for beskæftigelsesperioder forud for den 1. januar 1994 ikke kan anses for løn, medmindre arbejdstagerne eller disses retssuccessorer forinden har anlagt sag eller rejst en tilsvarende administrativ klage i henhold til national ret vedrørende disse ydelser, at sagsøgeren ikke kunne påberåbe sig ligelønsprincippet, idet sagsøgerens hustru var ophørt med at arbejde i 1972, og der ikke var anlagt sag eller rejst klage før den 1. januar 1994.

Som konsekvens af Domstolens dom i *Greenpeace*-sagen⁹⁶ har Conseil d'État⁹⁷ i **Frankrig** i det væsentlige stadfæstet landbrugs- og fiskeriministerens bekendtgørelse af 5. februar 1998 om optagelse på den officielle liste over plantearter og –sorter, som dyrkes i Frankrig, og om tilladelse til at dyrke tre genetisk modificerede majssorter. I 1994 havde de franske myndigheder fået forelagt en anmodning om tilladelse til at markedsføre tre genetisk modificerede majssorter. Efter behandling blev anmodningen videresendt til Kommissionen efter fremgangsmåden i direktiv 90/220 om udsætning i miljøet af genetisk modificerede organismer⁹⁸. Da Kommissionen traf en positiv afgørelse

---

⁹³ KHO 2001:6.

⁹⁴ Dom af 17.05.1990, sag 262/88, *Barber*, Sml. I, s. 1889.

⁹⁵ Rådets direktiv 96/97/EF af 20.12.1996 om ændring af direktiv 86/378/EØF om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder inden for de erhvervstilknyttede sociale sikringsordninger, EFT L 46 s. 20.

⁹⁶ Dom af 21.03.2000, sag C-6/99, Sml. I, s. 1651.

⁹⁷ Conseil d'Etat, dom af 22.11.00, Association Greenpeace France et autres, *Revue française de droit administratif* 2000, s. 278.

⁹⁸ Rådets direktiv 90/220/EØF af 23.04.1990 om udsætning i miljøet af genetisk modificerede organismer, EFT L 117, s. 15, som ændret ved Kommissionens direktiv 97/35/EØF af 18.06.1997 om anden tilpasning til den tekniske udvikling af direktiv 90/220, EFT L 169, s. 72.

og gav tilladelse til markedsføringen, optog landbrugs- og fiskeriministeren ved bekendtgørelse af 5. februar 1998 disse tre sorter på den officielle liste over plantearter og –sorter, som dyrkes i Frankrig, og godkendte herved dyrkningen af disse sorter.

Section du contentieux du Conseil d'État, for hvilken sagen var blevet indbragt af foreninger og privatpersoner, havde ved en foreløbig afgørelse udsat gennemførelsen af denne bekendtgørelse, indtil den havde taget stilling til bekendtgørelsens lovlighed. Section du contentieux havde herefter behandlet lovlighedsaspektet og havde i en ny afgørelse fastslået, at begæringerne rejste et væsentligt fællesskabsretligt spørgsmål, som skulle forelægges Domstolen til præjudiciel afgørelse. Conseil d'État henholdt sig til Domstolens fortolkning og afgjorde endeligt tvisten ved bl.a. at fastslå, at "da Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber [...] havde truffet en positiv afgørelse med hensyn til markedsføringen af de sorter, der er anført i den anfægtede bekendtgørelse, var den franske regering, som fra datoen for dossierets fremsendelse til fællesskabsmyndighederne til datoen for Kommissionens positive afgørelse ikke havde modtaget nye oplysninger om risiciene ved disse sorter, i betragtning af Domstolens fortolkning af rådets direktiv 90/220/EØF af 23. april 1990 [...] forpligtet til at udstede den skriftlige godkendelse, der var omhandlet i dette direktivs artikel 13, stk. 4; medmindre de eventuelle uregelmæssigheder, der måtte være opstået under den nationale procedure forud for videresendelsen af sagen til Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, påvirker gyldigheden af Kommissionens positive afgørelse og følgelig lovligheden af den skriftlige godkendelse, kan ingen anbringender vedrørende disse uregelmæssigheder således tages til følge; tilsvarende kan anbringenderne om forskriftsmæssigheden af den interne procedure for vurderingen af risiciene i forbindelse med disse frø alene behandles, hvis de vedrører nye oplysninger, der er fremkommet i tidsrummet mellem fællesskabsmyndighedernes positive afgørelse og den positive afgørelse truffet af den franske regering, og hvis de bestrider disse myndigheders vurdering".

Conseil d'État tog herefter stilling til varigheden af optagelsen på den officielle liste af de tre sorter, der var udviklet af den sagsøgte virksomhed, og fastslog, at den anfægtede bekendtgørelse ved at begrænse varigheden til tre år havde tilsidesat bestemmelserne i dekretet af 18. maj 1981, hvorved denne varighed blev fastsat til ti år, og derfor skulle annulleres på dette punkt. Conseil d'État præciserede dog, at dens afgørelse "ikke er til hinder for, at ministeren i henhold til artikel 20 i lov af 13. juli 1992 og artikel 7 samt artikel 7, stk. 1, i dekret af 18. maj 1981 med ændringer, som gennemfører artikel 15 i direktiv 70/457 og artikel 16 i direktiv 90/220, hvis han finder, at betingelserne for optagelsen ikke længere er opfyldt, eller at en ny vurdering berettiger hertil, suspenderer eller ophæver optagelsen på listen, idet han dog først skal underrette fællesskabsmyndighederne herom, således at afgørelsen træffes i henhold til ovennævnte direktiver".

Ligeledes i Frankrig har Conseil d'État i en afgørelse truffet under henvisning til Domstolens dom i *Eglise de Scientologie*-sagen⁹⁹, udtalt sig¹⁰⁰ om den franske ordning

---

99

Domstolens dom af 14.03.2000, sag C-54/99, Saml. I, s. 1335.

vedrørende forudgående tilladelse til udenlandske direkte investeringer, der kan udgøre en fare for den offentlige orden og den offentlige sikkerhed. Conseil d'État fulgte Domstolens fortolkning og fandt, at dekret nr. 96-117 af 14. februar 1996 ved at gøre udenlandske direkte investeringer betinget af Økonomiministeriets forudgående tilladelse og ved ikke at indeholde de af Domstolen krævede oplysninger, der ville give udenlandske investorer kendskab til de nærmere omstændigheder, der nødvendiggør en forudgående tilladelse, er i strid med artikel 56 EF sammenholdt med artikel 58 EF og dermed ulovligt. Conseil d'État annullerede derfor premierministerens stiltiende afvisning af Eglise de Scientologie's anmodning om ophævelse af de pågældende bestemmelser.

Stadig i Frankrig har Conseil d'État¹⁰¹ delvis annulleret en ministeriel bekendtgørelse om betingelserne for udstedelse af et erhvervskort med den begrundelse, at bekendtgørelsen ikke tager hensyn til fællesskabsbestemmelserne om anerkendelse af eksamensbeviser.

I denne sag var sagsøgeren, en turistguide af græsk nationalitet, blevet nægtet adgang til visse monumenter under henvisning til en tværministeriel bekendtgørelse af 15. april 1999, hvori var angivet, hvilke kvalifikationsbeviser og eksamener der kræves for at få udstedt erhvervskortet som turistguide, men ikke noget omregningssystem til vurdering af ækvivalensen af eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser opnået i andre EU-medlemsstater. Sagsøgeren anlagde derfor sag ved Conseil d'État med påstand om annullation som følge af magtfordrejning, idet han gjorde gældende, at den omtvistede bekendtgørelse tilsidesatte traktatens bestemmelser om fri udveksling af tjenesteydelser, idet den ikke fastsatte de vilkår, hvorunder guider med eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser fra andre EU-medlemsstater kunne udøve deres erhverv i Frankrig. Conseil d'État, som erindrede om de forpligtelser, der påhviler de nationale myndigheder, ikke alene i medfør af artikel 49 og 50 EF, som fortolket af Domstolen, men ligeledes i medfør af direktiv 89/48¹⁰² og 92/51¹⁰³, fastslog, at det omtvistede dekret kun fastsætter betingelserne for udstedelse af erhvervskort til indehavere af franske eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser, og gav sagsøgeren medhold i, at dekretet fra 1999 "mellem indehavere af et fransk eksamensbevis eller andet kvalifikationsbevis og andre indfører" en forskelsbehandling, der er uforenelig med traktatens artikel 49 og 50. Denne afgørelse har vakt særlig opmærksomhed, fordi den pålægger de regeludstedende myndigheder at træffe foranstaltninger, der er i overensstemmelse med fællesskabsretten. Conseil d'État fastslog nemlig, at "denne afgørelse [nødvendigvis har] til følge, at de kompetente myndigheder forpligtes til inden for en rimelig frist at træffe de i dekretet fastsatte

---

¹⁰⁰ Conseil d'Etat (France), dom af 08.12.2000, Association Eglise de Scientologie de Paris et autres, n° 181533, Revue française de droit administratif 2000, s. 278-279.

¹⁰¹ Conseil d'Etat (France), dom af 29.06.2001, req. 213229, Thalès Vassilikiotis, som kan findes på Conseil d'Etat's websted: <http://www.conseil-etat.fr>

¹⁰² Rådets direktiv 89/48/EØF af 21.12.1988 om indførelse af en generel ordning for gensidig anerkendelse af eksamensbeviser for erhvervskompetencegivende videregående uddannelser af mindst tre års varighed, EFT 1989 L 19, s. 16.

¹⁰³ Rådets direktiv 92/51/EØF af 18.06.1992 om anden generelle ordning for anerkendelse af erhvervsuddannelse til supplerung af direktiv 89/48/EØF, EFT L 209, s. 25.

foranstaltninger, således at der kan udstedes erhvervskort til EU-statsborgere, som ikke besidder et fransk kvalifikationsbevis”. Conseil d’État anførte endvidere, at indtil der er vedtaget supplerende bestemmelser, påhviler det de kompetente myndigheder efter anmodning at udstede erhvervskort til EU-statsborgere, idet myndighederne i hvert enkelt tilfælde og under retslig kontrol skal afgøre, om de fremlagte eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser frembyder garantier svarende til dem, der følger af besiddelsen af franske eksamensbeviser og andre kvalifikationsbeviser.

I **Irland** har Supreme Court i sagen Maher mod Minister for Agriculture¹⁰⁴ vedrørende gyldigheden af European Communities (Milk Quota) Regulations 2000¹⁰⁵, de irske bestemmelser, som sikrer gennemførelsen i Irland af Rådets forordning nr. 3950/92¹⁰⁶ om en tillægsafgift på mælk og mejeriprodukter, som ændret ved forordning 1256/99¹⁰⁷, udtalt sig om forholdet mellem fællesskabsretten og det irske parlament Oireachtas forfatningsmæssige privilegium, hvorefter Oireachtas er den eneste lovgivende magt. Med henblik på at forbedre mulighederne for en decentral forvaltning af referencemængderne med henblik på omstruktureringen af mælkeproduktionen eller forbedring af miljøet er det i forordning nr. 3950/92 med ændringer bestemt, at visse af forordningens bestemmelser skal gennemføres af medlemsstaterne i de relevante geografiske områder. I Irland blev artikel 6, 8 og 8a i forordning nr. 3950/92 med ændringer gennemført gennem European Communities (Milk Quota) Regulations 2000. I denne sag var spørgsmålet, om den omstændighed, at de pågældende bestemmelser blev gennemført ved en retsakt udstedt af landbrugsministeren og ikke ved en parlamentsakt, var i strid med Section 15(2)(1) i den irske forfatning, hvorefter Oireachtas er den eneste lovgivende magt. Vanskeligheden bestod dels i, at en foranstaltning “necessitated by the obligations of membership” af De Europæiske Fællesskaber ifølge Section 29(4)(7) i den irske forfatning ikke kan gøres til genstand for en forfatningssag, dels i, at de af landbrugsministeren truffene foranstaltninger, der under visse betingelser skulle sikre omfordelingen af referencemængderne blandt de aktive producenter, ikke var nødvendige for gennemførelsen af de pågældende fællesskabsforordninger. Supreme Court fandt, at selv om de nationale bestemmelser om omfordeling af referencemængderne blandt de aktive producenter ikke var strengt nødvendige for gennemførelsen af de relevante bestemmelser i de to fællesskabsforordninger, bidrog de dog ikke desto mindre til opnåelsen af et fællesskabsmål, hvis realisering var blevet delegeret af Fællesskabet til medlemsstaterne. Heraf følger, at den irske stat ved vedtagelsen af de omtvistede nationale bestemmelser var bundet af de “principper og politikker”, der regulerer den fælles markedsordning for mejeriprodukter, således at beslutningen om at gennemføre bestemmelserne gennem en ministeriel retsakt på ingen måde bragte Oireachtas lovgivningsmonopol i fare.

---

¹⁰⁴ [2001]2 ILRM 481; [2001]2 CMLR 1195.

¹⁰⁵ S.I. nr. 94, 2000.

¹⁰⁶ Rådets forordning (EØF) nr. 3950/92 om en tillægsafgift på mælk og mejeriprodukter, EFT 1992, L 405, s. 1.

¹⁰⁷ Rådets forordning (EF) nr. 1256/1999 af 17.05.1999 om ændring af forordning (EØF) nr. 3950/92 om en tillægsafgift på mælk og mejeriprodukter, EFT L 160, s. 73.

Under henvisning til de principper, Domstolen havde redegjort for i *Job Centre*-sagen¹⁰⁸ har Corte di cassazione¹⁰⁹ i **Italien** stadfæstet sin faste praksis ved at undlade at anvende den italienske lovgivning om de offentlige arbejdsformidlingskontorers monopol. I denne sag havde Corte di cassazione fået forelagt en sag anlagt af Arbejdstilsynet til prøvelse af en afgørelse truffet af Pretore di Udine i 1998 om annullering af et betalingspåbud rettet til visse virksomheder, der havde ansat lønnede arbejdstagere uden at overholde den i lov af 29. april 1949¹¹⁰ fastsatte forpligtelse til at inddrage det kompetente offentlige arbejdsformidlingskontor for den pågældende region. Arbejdstilsynet påberåbte sig to anbringender til støtte for sin sag. For det første var førsteinstansretten med urette gået ud fra, at *Job Centre*-dommen kunne medføre ophævelse af den nationale lovgivning, selv om Domstolen ifølge Arbejdstilsynet kun er kompetent til at anlægge en bindende fortolkning af fællesskabsretten og ikke af national ret. For det andet havde loven af 23. juli 1991¹¹¹, som var gældende på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen, liberaliseret denne sektor ved alene at pålægge arbejdsgiveren pligt til at underrette arbejdsformidlingskontorerne om alle ansættelser foretaget uden om arbejdsformidlingen. Begge anbringender blev forkastet af Corte di cassazione.

Angående det første anbringende fastslog Corte di cassazione, at, som allerede fastslået af Corte costituzionale¹¹², bestemmer Domstolens fortolkning “enerådigt indholdet og rækkevidden [af de fællesskabsretlige bestemmelser], således at [Domstolens] fortolkninger eller integrering har samme umiddelbare virkninger som de fortolkede bestemmelser”. Corte di cassazione konkluderede, at de nationale myndigheder ikke må anvende interne bestemmelser, der er i strid med fællesskabsbestemmelserne som fortolket af Domstolen.

Med hensyn til det andet anbringende fandt Corte di cassazione, at da det italienske offentlige system på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen ikke kunne tilfredsstille efterspørgslen på markedet, var enhver nationalretlig begrænsning eller betingelse, der direkte eller indirekte svækkede lønmodtagernes muligheder for at få arbejde, i strid med Fællesskabets konkurrencebestemmelser, således som disse er fortolket af Domstolen¹¹³. Ifølge Corte di cassazione indebar loven af 1991 og særlig

---

108 Dom af 11.12.1997, sag C-55/96, *Job Centre*, Sml. I, s. 7119.

109 Corte di Cassazione, Sezione Lavoro, dom af 04.05.2001, Alfredo Lucio Rinaldi e Società EMCO Est Manifatture, Rinaldi, Alfredo Lucio ; EMCO Est manifatture (Società).

110 L. 29-4-1949 264, Provvedimenti in materia di avviamento al lavoro e di assistenza dei lavoratori involontariamente disoccupati, Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, nr. 125, af 01.06.1949, S.O.

111 L. 23-7-1991 223, Norme in materia di cassa integrazione, mobilità, trattamenti di disoccupazione, attuazione di direttive della Comunità europea, avviamento al lavoro ed altre disposizioni in materia di mercato del lavoro, Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, nr. 175, af 27.07.1991, S.O.

112 Corte costituzionale, dom af 11.07.1989, nr. 389, Provincia Autonoma di Bolzano mod Presidente del Consiglio, Giurisprudenza costituzionale, 1989, I, s. 1757.

113 Det skal erindres, at Domstolen i *Job Centre*-dommen (Domstolens ovennævnte dom af 11.12.1997, sag C-55/96) havde pålagt den italienske ret at ophæve de nationale bestemmelser, hvorefter enhver form for formidling og virksomhed som mellemmand mellem efterspørgsel og udbud af arbejde forbydes, således at der skabes en

arbejdsgiverens forpligtelse til forud for enhver ansættelse at forelægge de offentlige arbejdsformidlingskontorer en navneliste klart en sådan begrænsning, idet arbejdsformidlingskontorerne faktisk havde beføjelse til at forbyde en ansættelse. Corte di cassazione, som bemærkede, at der her var tale om en form for efterfølgende offentlig kontrol, som under alle omstændigheder gjorde det muligt for arbejdsformidlingskontorerne fortsat at misbruge deres dominerende stilling, og at selv den administrative sanktion, der var påbudt i tilfælde af tilsidesættelse af underretningspligten, endvidere fremstod som en sidste udløber af det oprindelige forbud mod direkte ansættelser, frifandt sagsøgte og stadfæstede Pretore de Udines afgørelse af 29. august 1998.

Stadig i Italien har Tribunale di Terni¹¹⁴ i en sag vedrørende foreneligheden med fællesskabsretten af nationale bestemmelser, hvorved der indføres strafferetlige sanktioner over for personer, der udøver erhvervsmæssig arbejdsformidlingsvirksomhed, anlagt en diskutabel fortolkning af Domstolens dom i *Job Centre*-sagen¹¹⁵. Som bekendt havde Domstolen i denne dom fastslået, at en medlemsstat, der forbyder enhver form for formidling og virksomhed som mellemmand mellem efterspørgsel og udbud af arbejde, der ikke udøves af offentlige arbejdsformidlingskontorer, overtræder traktatens artikel 86, stk. 1, såfremt den skaber en situation, i hvilken offentlige arbejdsformidlingskontorer nødvendigvis foranlediges til at tilsidesætte bestemmelserne i artikel 82 EF. Domstolen havde endvidere præciseret, at før det kan fastslås, at en sådan overtrædelse har fundet sted, må det undersøges, om visse betingelser er opfyldt, herunder at de offentlige arbejdsformidlingskontorer klart ikke er i stand til for alle slags virksomheder at imødekomme efterspørgslen på arbejdsmarkedet. Tribunale fandt, at det i denne sag var tiltalte, der skulle bevise, at en sådan undersøgelse havde fundet sted, og at tiltalte ikke havde bevist, at de offentlige arbejdsformidlingskontorer var ineffektive, og konkluderede derfor, at de omtvistede nationale bestemmelser var i overensstemmelse med fællesskabsretten.

Endelig har Tribunale di Milano¹¹⁶ i Italien fastslået, at en tysk *Rechtsanwalt*, som udøver advokatvirksomhed i Italien uden forudgående anerkendelse af sit kvalifikationsbevis, ikke kan dømmes for uretmæssig udøvelse af advokatvirksomhed. Tribunale fandt, at de italienske bestemmelser, der regulerer adgangen til udøvelse af advokatvirksomhed for en person, der har opnået sit kvalifikationsbevis i en anden medlemsstat, ved at forbyde advokater, der har opnået deres kvalifikationsbeviser i en anden medlemsstat, at etablere de nødvendige strukturer med henblik på udøvelse af advokatvirksomhed i Italien, er i strid med artikel 49 EF. Tribunale tilføjede, at de italienske bestemmelser ved at gøre anerkendelsen af kvalifikationsbeviser opnået i en anden medlemsstat betinget af, at ansøgeren for at godtgøre sine faglige kundskaber

---

situation, i hvilken offentlige arbejdsformidlingskontorer, der ikke er i stand til at imødekomme efterspørgslen på arbejdsmarkedet, nødvendigvis foranlediges til at tilsidesætte bestemmelserne i artikel 82 EF.

¹¹⁴ Tribunale di Terni, dom af 07.07.2000, C.L., Giurisprudenza di merito 2001, s. 132-133.

¹¹⁵ Domstolens ovennævnte dom af 11.12.1997, sag C-55/96.

¹¹⁶ Tribunale di Milano, Sezione IX penale, dom af 01.03.2001, Il Corriere giuridico 2001, s. 1359-1363.

består en egnethedsprøve, der i det væsentlige er vanskeligere end den prøve, der skal bestås for at opnå kvalifikationsbevis som advokat i Italien, og ved at kræve, at den pågældende anerkendelse sker ved ministeriel bekendtgørelse, er uforenelige med artikel 1, litra g), og artikel 4 i direktiv 89/48¹¹⁷. Da bestemmelserne om egnethedsprøven ikke er lovfæstede, men fastsættes i de enkelte tilfælde ved ministeriel bekendtgørelse, er gennemførelsen af nævnte direktiv endvidere ifølge Tribunale ufuldstændig. Endelig fastslog Tribunale, at tiltaltes frifindelse som følge af, at den nationale straffelov ikke kan anvendes, fordi den er uforenelig med fællesskabsretten, bør være begrundet i de begrænsninger af straffelovens anvendelsesområde, der er fastsat i straffelovbogens artikel 3, stk. 1, og ikke behandles som en grund til retfærdiggørelse i henhold til straffelovbogens artikel 51.

I **Nederlandene** har Raad van State i en dom af 25. juli 2001¹¹⁸ fortolket begrebet "udledning" som omhandlet i artikel 7, stk. 2, i direktiv 76/464¹¹⁹, der bestemmer, at enhver udledning i indre overfladevand kræver en forudgående tilladelse meddelt af den kompetente myndighed. Raad van State fandt, at udslip fra en kvægopdrætsvirksomhed af ammoniakdampe, der kan fortættes og slå ned på overfladevand, ikke var en udledning, idet ammoniakforureningen af overfladevandet skyldtes andre årsager, bl.a. gødskning af nabojordene, kvægopdræt og den lokale fauna, og at den pågældende virksomheds andel af forureningen i øvrigt ikke kunne påvises. Denne afgørelse synes at være i modstrid med Domstolens *Van Rooij*-dom¹²⁰, hvori det blev fastslået, dels at begrebet "udledning" skal fortolkes således, at det omfatter udslip af forurenende damp, der fortættes og slår ned på overfladevand, dels at afstanden mellem overfladevandet og det sted, hvor den forurenede damp slippes ud, alene er af betydning for vurderingen af, om det må udelukkes, at vandforureningen efter almindelig erfaring kan anses for påregnelig, således at den ikke kan tilskrives den person, der slipper dampen ud.

I **Portugal** i en sag vedrørende en virksomhedssammenslutning som omhandlet i forordning nr. 4064/89¹²¹ har Supremo Tribunal Administrativo¹²² anlagt en særdeles indskrænkende fortolkning af fællesskabsretsakternes indvirkning på den nationale retsorden. I denne sag var en afgørelse truffet af den portugisiske finansminister, som

---

117 Rådets direktiv 89/48/EØF af 21.12.1988 om indførelse af en generel ordning for gensidig anerkendelse af eksamensbeviser for erhvervskompetencegivende videregående uddannelser af mindst tre års varighed, EFT L 19, s. 16.

118 Raad van State, Vereniging Milieudefensie mod Burgemeester en wethouders van Denekamp, Administratiefrechtelijke beslissingen, 2001, nr. 392.

119 Direktiv 76/464/EØF om forurening, der er forårsaget af udledning af visse farlige stoffer i Fællesskabets vandmiljø, EFT 1976 L 129, s. 23.

120 Dom af 29.09.1999, sag C-231/97, *Van Rooij*, Sml. I, s. 6355.

121 Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 af 21.12.1989 om kontrol med virksomhedssammenslutninger, EFT L 395, s. 1.

122 Dom afsagt af Supremo Tribunal Administrativo den 27.10.1999 i sag nr. 45389-A, i *Cadernos de Justiça Administrativa*, nr. 29, september/oktober 2001, s. 18.

forbød en virksomhedssammenslutning, der var ønsket af en af de berørte enheder, blevet midlertidigt ophævet som følge af en kommissionsbeslutning, som påbød ophævelse af den portugisiske afgørelse, som skønnedes at være i strid med fællesskabsretten. Supremo Tribunal Administrativo, som ikke mente, at Kommissionens beslutning havde en tilstrækkelig stor direkte virkning til, at den uden videre kunne påberåbes over for de nationale retsinstanser, nægtede at indrømme midlertidig ophævelse af finansministerens afgørelse bl.a. ud fra den betragtning, at en anerkendelse af den pågældende fællesskabsretsakts forrang ville bringe den dømmende magts uafhængighed i fare. Ifølge Supremo Tribunal Administrativo har Kommissionens beslutning samme retsvirkning som en simpel administrativ retsakt efter national lovgivning, og det er derfor, hvis en borger påberåber sig beslutningen for en portugisisk ret, under alle omstændigheder nødvendigt at følge de nationale fremgangsmåder i klagesager. Supremo Tribunal Administrativo henviste til støtte for denne konklusion til Domstolens praksis, bl.a. *Francovich*-dommen¹²³. Retten undlod dog i denne forbindelse i sin argumentation at tage hensyn til effektivitets- og ækvivalensprincipperne, som Domstolen har bekræftet ved flere lejligheder¹²⁴.

I Det Forenede Kongerige har House of Lords i sagen *Berkeley mod Secretary of State for the Environment and another*¹²⁵ fastslået, at når der er udstedt byggetilladelse for et projekt, der kan have indvirkning på miljøet, uden at der på forhånd er foretaget undersøgelse af projektets miljøvirkninger i henhold til direktiv 85/337¹²⁶, kan domstolene ikke tillade opretholdelse af byggetilladelsen med den begrundelse, at afgørelsen også uden undersøgelsen ville have været den samme. Den omtvistede byggetilladelse i denne sag vedrørte en udvidelse af fodboldstadionet i Fulham i Londons vestlige forstæder, en udvidelse der kunne få miljømæssige følger for Themsen. Byggetilladelsen var blevet udstedt af Secretary of State for the Environment efter en offentlig høring, uden at det var blevet undersøgt, om en vurdering af indvirkningen på miljøet var krævet i henhold til Town and Country Planning Act 1990, som i Det Forenede Kongerige gennemfører direktiv 85/337. Under henvisning til generaladvokat Elmers forslag til afgørelse i sagerne *Kommissionen mod Tyskland*¹²⁷ og *Kraaijeveld*¹²⁸ fastslog House of Lords, at ovennævnte direktiv bl.a. kræver, at beslutninger om byggetilladelse træffes efter en demokratisk procedure, der giver borgerne mulighed for at give udtryk for deres opfattelse hvad angår det pågældende projekts miljømæssige følger. House of Lords konkluderede, at en retsinstans ikke med tilbagevirkende kraft kan fritage

---

123 Ovennævnte dom af 19.11.1991.

124 Se bl.a. domme af 16.12.1976, sag C-33/76, *Rewe*, og sag 45/76, *Comet*, Sml. s. 2043, samt den nyere dom af 10.07.1997, sag C-261/95, *Palmisani*, Sml. I, s. 4025.

125 House of Lords, 06.07.2000, *Berkeley mod Secretary of State for the Environment and another*, *The Law Reports: Appeal Cases 2001*, bind 2, s. 603-618.

126 Nævnt ovenfor.

127 Dom af 11.08.1995, sag C-431/92, Sml. I, s. 2189.

128 Dom af 24.10.1996, sag C-72/95, Sml. I, s. 5403.

de kompetente myndigheder fra forpligtelsen til at foretage en vurdering af indvirkningerne på miljøet med den begrundelse, at en sådan vurdering ikke ville påvirke resultatet af proceduren, eller at myndighederne faktisk rådede over samtlige oplysninger, der var nødvendige for at træffe den rigtige afgørelse. House of Lords fremhævede endvidere, at de fællesskabsretlige forpligtelser tilsidesættes, hvis en retsinstans opretholder en tilladelse, der er udstedt i strid med direktivet.

Ligeledes i Det Forenede Kongerige har House of Lords i sagen R mod Independent Television Commission, ex parte TV Danmark 1 Ltd¹²⁹ fastslået, at Independent Television Commission (ITC) er berettiget til at nægte selskabet TV Danmark – en kabeltv-kæde, der er underlagt Det Forenede Kongeriges lovgivning, men som sender til Danmark – tilladelse til at købe enesenderrettigheder til visse af det danske fodboldlandsholds kampe. I denne sag havde TV Danmark på auktion købt enesenderrettighederne til fem af det danske fodboldlandsholds kvalifikationskampe forud for verdensmesterskabet i 2002. De pågældende kampe var opført på den liste over væsentlige begivenheder, Danmark havde udarbejdet i henhold til artikel 3a, stk. 1, i direktiv 89/552¹³⁰. Dette betød, at en tv-kæde, som kunne modtages af under 90% af befolkningen, som f.eks. TV Danmark, for en rimelig pris skulle dele sine enerettigheder med andre operatører. Da TV Danmark imidlertid ikke havde tilbudt de offentlige danske tv-selskaber en sådan deltagelse, nægtede ITC efter at have hørt de kompetente instanser i Danmark at give denne kæde tilladelse til at købe de pågældende enerettigheder. Da House of Lords ikke fandt, at Court of Appeal havde ret i, at ITC kun kunne nægte en sådan tilladelse, hvis auktionen over rettighederne ikke var blevet gennemført på en retfærdig måde, stadfæstede den ITC's afgørelse.

Stadig i Det Forenede Kongerige har Court of Appeal i sagen R mod Durham County Council and others, ex parte Huddleston¹³¹ udtalt sig om grænserne for og konsekvenserne af direktivers direkte virkning. I denne sag havde sagsøgeren, som boede i Durham-kommune, anlagt sag til retslig prøvelse (judicial review) af en afgørelse truffet af Durham County Council i henhold til gældende nationale bestemmelser, nemlig Planning and Compensation Act 1991, hvorved en developer havde fået tilladelse til at tinglyse en tilladelse til minedrift inden for kommunens område, en tilladelse, der tidligere var opnået, men som var blevet ophævet på grund af manglende udnyttelse. Det projekt, der var genstand for sagen, havde imidlertid ikke været underkastet en vurdering af indvirkningen på miljøet i henhold til direktiv 85/337¹³². Sagsøgeren hævdede at være berettiget til over for staten, som de lokale myndigheder udspringer af, at påberåbe sig

---

129 House of Lords, 25.07.2001, R mod Independent Television Commission, ex parte TV Danmark 1 Ltd, The Weekly Law Reports 2001, bind. 1, s. 1604-1616.

130 Rådets direktiv 89/552/EØF af 03.10.1989 om samordning af visse love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne vedrørende udøvelse af tv-spredningsvirksomhed, EFT L 298, s. 23.

131 Court of Appeal (England and Wales), Civil Division, 08.03.2000, The Weekly Law Reports, 2000, bind 1, s. 1484-1501.

132 Rådets direktiv 85/337/EØF af 27.06.1985 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet, EFT L 175, s. 40.

direktivets bestemmelser, især medlemsstaternes forpligtelse til at træffe de nødvendige foranstaltninger med henblik på, at projekter, der kan få væsentlig indvirkning på miljøet, undergives en vurdering af denne indvirkning, inden der gives tilladelse. Disse argumenter var blevet forkastet af High Court, som fandt, at en anerkendelse af direktivets direkte virkning ville få konsekvenser for forholdet mellem sagsøgeren og developeren, dvs. to privatpersoner. Dette ville være ensbetydende med at tillægge direktivet en "horisontal" direkte virkning og ville pålægge developeren forpligtelser og udsætte ham for sanktioner for tilsidesættelse af lovgivningen om byplanlægning. Court of Appeal omstødte denne afgørelse, idet den fandt, at det påhvilede de pågældende kommunale myndigheder og den pågældende developer at undlade at anvende nationale lovbestemmelser i strid med direktivet og tillægge direktivet en direkte virkning.

Ligeledes i Det Forenede Kongerige har High Court i sagen *OT Africa Line Ltd mod Fayad Hijazy and others (The "Kribi")*¹³³ fastslået, at artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention, der sikrer retten til en retfærdig rettergang, ikke giver parterne frit valg af værneting. I denne sag indeholdt de konnossementer, der var gældende mellem parterne, en værnetingsklausul, der gav High Court of London enekompetence. Sagsøgerne, som var rederier etableret i Det Forenede Kongerige, havde ved High Court nedlagt påstand om forbud mod, at sagsøgte fortsatte en sag, som de forinden havde anlagt ved de belgiske domstole (anti-suit injunction). Sagsøgerne havde til støtte for deres påstand påberåbt sig Bruxelles-konventionens artikel 17 (om klausuler om retternes kompetence). Sagsøgte påberåbte sig derimod artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention, som sikrer enhver ret til at få sin sag behandlet ved en ved lov oprettet uafhængig og upartisk domstol. Selv om High Court var andeninstansret, fandt den sig beføjet til at nedlægge forbud mod, at sagsøgte fortsatte deres sag i Belgien.

High Court bemærkede i sin dom, at Bruxelles-konventionens artikel 17 (klausuler om retternes kompetence) efter Court of Appeals praksis har forrang for samme konventions artikel 21, som tillægger den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, kompetence. Dette indebærer bl.a., at retterne skal tillægge en klausul om enekompetence i henhold til artikel 17 retsvirkning. Hvad angår sagsøgtes argument om, at et forbud mod at fortsætte sagen i Belgien ville udgøre en tilsidesættelse af artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention, fremhævede High Court, at ganske vist tillægger konventionens artikel 6 enhver ret til en retfærdig og offentlig rettergang for en ved lov oprettet uafhængig og upartisk domstol, men at dette ikke er ensbetydende med, at en person frit kan vælge, ved hvilken ret vedkommende vil forsvare sine borgerlige rettigheder. Ifølge High Court vil en så bred fortolkning af denne bestemmelse nemlig bringe hele det værnetingssystem, der er indført ved Bruxelles-konventionen, i fare. Da de engelske retters kompetence i denne sag ikke var vilkårligt bestemt, og da intet tydede på, at artikel 6 i den europæiske menneskerettighedskonvention ikke var opfyldt, fandt High Court den omtvistede klausul forenelig med artikel 17 i Bruxelles-konventionen. Da High Court endvidere fandt sig kompetent til at tage stilling til påstanden om forbud, gav den sagsøgeren medhold.

133

High Court of Justice (England and Wales), Queen's Bench Division, 27.10.2000, *OT Africa Line Ltd mod Hijazy and others (The "Kribi")*, Lloyd's Reports 2001, bind 1, s. 76-94.

Ligeledes i Det Forenede Kongerige har High Court i sagerne Gough and Smith mod Chief Constable of Derbyshire, Miller mod Leeds Magistrates Court og Lilley mod Director of Public Prosecutions¹³⁴ fastslået, at de forbud mod udrejse fra Det Forenede Kongerige, der var indført ved Football Spectators Act 1989, hverken var en tilsidesættelse af artikel 7 i den europæiske menneskerettighedskonvention eller en uberettiget hindring for personers frie bevægelighed i henhold til artikel 49 EF.

Football Spectators Act 1989 giver mulighed for at forbyde personer, der er blevet dømt for vold under en fodboldkamp, at forlade Det Forenede Kongerige. I denne sag var flere personer i medfør af denne lovgivning blevet dømt, fordi de var blevet arresteret i selskab med en række personer, som politiet anså for at tilhøre organiserede bander af hooligans. De personer, der havde fået udrejseforbud, hævdede for det første, at dette forbud var i strid med fællesskabsretten, idet de eneste begrænsninger af retten til at rejse ud af en medlemsstat, der kan antages, er de begrænsninger, der som f.eks. fængsling er hjemlet efter den nationale straffelovgivning, dem, der skyldes tvingende hensyn til den offentlige orden, eller endelig dem, der af Domstolen anerkendes som en del af de generelle fællesskabsretlige principper. For det andet var den maksimale varighed af udrejseforbuddene på tidspunktet for de pågældende domfældelser kun tre år, mens forbuddet i henhold til Football Spectators Act havde en varighed på seks år, således at forbuddet tilsidesatte artikel 7 i den europæiske menneskerettighedskonvention, ifølge hvilken der ikke må pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da den strafbare lovovertrædelse blev begået. High Court tog ikke disse argumenter til følge. Med hensyn til det første anbringende fandt High Court, at medlemsstaterne i visse tilfælde skal indrømme mulighed for af hensyn til beskyttelsen af den offentlige orden at forhindre en EU-statsborger at forlade landet, og at denne beføjelse ikke må fortolkes indskrænkende. High Court fandt endvidere i betragtning af, at de tidligere truffne foranstaltninger havde vist sig ineffektive, ikke at de truffne foranstaltninger i denne sag var et uforholdsmæssigt indgreb hverken i henhold til fællesskabsretten eller efter artikel 7 i den europæiske menneskerettighedskonvention. Hvad angår det andet anbringende fandt High Court, som præciserede, at formålet med det omtvistede forbud på ingen måde var at straffe, men derimod at beskytte offentligheden såvel i Det Forenede Kongerige som i udlandet mod de ødelæggelser, som fodboldvolden medfører, at forbuddet mod udrejse fra Det Forenede Kongerige i Football Spectators Act ikke var en straf som omhandlet i artikel 7 i den europæiske menneskerettighedskonvention.

Stadig i Det Forenede Kongerige har High Court i Nordirland i sagen *Re T's Application for Judicial Review*¹³⁵ annulleret en afgørelse truffet af Secretary of State for the Home Department om at udvise en amerikansk statsborger, der var enlig mor, fra Det Forenede Kongerige. Sagsøgeren, der var ankommet til Irland i 1996 og havde fået en tremåneders opholdstilladelse dér, rejste i mellemtiden til Nordirland, hvor hun på grundlag af Det Forenede Kongeriges lovgivning havde fået udstedt en tilladelse til at opholde sig tre

---

¹³⁴ High Court of Justice (England and Wales), Queen's Bench Division, 13.07.2001, *The Weekly Law Reports*, bind 3, s. 1392-1434.

¹³⁵ High Court of Justice (Northern Ireland), 01.09.2000, *The Northern Ireland Law Reports*, 2000, s. 516-542.

måneder i Det Forenede Kongerige. Efter denne periode fortsatte hun i strid med loven sit ophold i Nordirland, hvor hun fødte en datter i juli 1997. I overensstemmelse med irsk lovgivning havde hun registreret sin datter som statsborger i Irland. Da hun blev nægtet opholdstilladelse i Det Forenede Kongerige, anlagde hun efter afslutningen af den administrative procedure sag til prøvelse (judicial review) af denne afgørelse ved High Court i Nordirland. High Court henviste i sin afgørelse ikke til de EF-retsmidler, der var påberåbt af sagsøgeren, men til den grundlæggende ret til livet, der sikres ved den europæiske menneskerettighedskonvention, og som i denne sag var truet af sagsøgerens psykiske tilstand og især af faren for, at hun ville begå selvmord i tilfælde af udvisning.

High Court gav således ikke sagsøgeren medhold i hendes argument om, at hendes udvisning ville fratage hendes datter den ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, der er fastsat i artikel 18 EF. High Court fandt det endvidere under henvisning til Domstolens praksis ikke fornødent at forelægge Domstolen sagen til præjudiciel afgørelse. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at dommer Coghlin ved High Court fremhævede, at artikel 18 EF ikke ændrer ved det princip, at retten til at færdes og opholde sig frit i medlemsstaterne ikke gælder for rent interne situationer, og at denne bestemmelse ej heller medfører en udvidelse af EU-statsborgeres bopælsret. Dommer Coghlin tilføjede i øvrigt, at artikel 18 EF efter den engelske Court of Appeals praksis¹³⁶, selv om det antages, at den skaber en ny rettighed, nemlig retten til at tage bopæl i sin egen medlemsstat og retten til familiesammenføring, ikke er tilstrækkelig klar og ubetinget til at kunne tillægges direkte virkning. Dommer Coghlin bemærkede endelig, at selv om generaladvokat La Pergola og generaladvokat Léger i deres forslag til afgørelse i henholdsvis *Martinez Sala*-sagen¹³⁷ og *Boukhalfa*-sagen¹³⁸ havde foreslået at tillægge den pågældende bestemmelse direkte virkning, har Domstolen hidtil ikke anlagt en sådan fortolkning.

Da hverken den europæiske menneskerettighedskonvention eller FN's konvention af 1989 om børns rettigheder var gennemført i Det Forenede Kongerige på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen, forkastede High Court ligeledes argumenterne om tilsidesættelse af disse konventioner. Derimod fremhævede High Court, at retten til livet er sikret ved såvel common law som den europæiske menneskerettighedskonvention, og konkluderede under henvisning til denne rets grundlæggende karakter, at Secretary of State havde undervurderet faren for, at sagsøgeren ville begå selvmord, og annullerede derfor udvisningsafgørelsen.

Endelig har Employment Appeal Tribunal i Det Forenede Kongerige i sagen *Macdonald mod Ministry of Defence*¹³⁹ fastslået, at det i *Sex Discrimination Act 1975* fastsatte

---

136 Phull mod Secretary of State for the Home Department, European Current Law 1996, Part 4, n° 26 (resumé), og R mod Secretary of State for the Home Department, ex parte Vitale [1996], Common Market Law Reports 1996, bind 2, s. 587-600.

137 Dom af 12.05.1998, sag C-85/96, Sml. I, s. 2691.

138 Dom af 30.04.1996, sag C-214/94, Sml. I, s. 2253.

139 Employment Appeal Tribunal, 25.09.2000, Industrial Cases Reports, 2001, s. 1-14.

forbud mod forskelsbehandling på grund af køn også omfatter forskelsbehandling på grund af seksuel orientering. I den pågældende sag var sagsøgeren, en officer i Royal Air Force, blevet tvunget til at søge sin afsked efter at have erklæret sig homoseksuel. Til støtte for sin afgørelse henviste Employment Appeal Tribunal bl.a. til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, hvorefter forskelsbehandling på grund af seksuel orientering ligeledes er omfattet af den europæiske konventions forbud mod forskelsbehandling på grund af køn. Da Employment Appeal Tribunal fandt, at der bestod en almindelig formodning for, at Det Forenede Kongeriges nationale lovgivning var i overensstemmelse med den europæiske konvention allerede fra det tidspunkt, hvor konventionen blev underskrevet af Det Forenede Kongerige, dvs. allerede før Human Rights Act 1998 trådte i kraft i oktober 2000, konkluderede den, at tvetydigheden omkring begrebet "køn" i loven af 1975 skal løses på baggrund af Strasbourg-domstolens seneste praksis, og at den derfor skulle anlægge samme brede fortolkning af dette udtryk som Strasbourg-domstolen og inkludere seksuel orientering. Ifølge Lord Johnston havde Domstolens *Grant*-dom¹⁴⁰, der fastslog, at artikel 141 EF ikke omfatter forskelsbehandling på grund af seksuel orientering, ikke væsentligt påvirket ("greatly influenced") Employment Appeal Tribunals afgørelse i sagen *Macdonald mod Ministry of Defence*, idet *Grant*-sagen vedrørte ligelønsspørgsmålet og ikke direkte definitionen af begrebet "køn". Det skal dog bemærkes, at Court of Session¹⁴¹ for nylig i en flertalsafgørelse har omstødt denne afgørelse under henvisning til, at Sex Discrimination Act 1975 ikke tager sigte på forskelsbehandling på grund af seksuel orientering. Da Ministry of Defence imidlertid i mellemtiden havde erkendt at have tilsidesat artikel 8 sammenholdt med artikel 14 i den europæiske menneskerettighedskonvention, har sagsøgeren fået tilkendt erstatning for den lidt skade. Det skal i øvrigt bemærkes, at Ministry of Defence efter vedtagelsen af Human Rights Act 1998 har opgivet forbuddet mod homoseksuelitet i de væbnede styrker¹⁴².

---

¹⁴⁰ Domstolens dom af 17.02.1998, sag C-249/96, *Grant mod South-West Trains*, Sml. I, s. 0621.

¹⁴¹ Court of Session, Inner House, 01.06.2001, *Industrial Relations Law Reports*, 2001, s. 431-441.

¹⁴² I den sag, der er beskrevet her, fandt begivenhederne dog sted før denne ændring, nemlig i 1997.